

**ŞƏXSİ VƏ AİLƏ HƏYATINA
HÖRMƏT HÜQUQU
(KONVENSIYA, MADDƏ 8) İLƏ
BAĞLI AIHM-İN AZƏRBAYCANA
QARŞI QƏRARLARININ İCRA
VƏZİYYƏTİNƏ DAİR HESABAT**

2022

DEMOCRATIC TAP GƏRƏDLƏR İNSTITUTU
IDI
INSTITUTE FOR DEMOCRATIC INITIATIVES

**ŞƏXSİ VƏ AİLƏ HƏYATINA HÖRMƏT HÜQUQU
(KONVENSIYA, MADDƏ 8) İLƏ BAĞLI
AİHM-İN AZƏRBAYCANA QARŞI QƏRARLARININ
İCRA VƏZİYYƏTİNƏ DAİR HESABAT**

Müəllif: Şölə Nuri

Ekspert və redaktor: Yalçın İmanov

BAKI – 2022

Mündəricat

1. Xülasə.....	1
2. Giriş.....	3
3. Metodologiya	6
4. Abreviaturalar	6
5. Qanunvericiliyin monitorinqi	7
5.1. Yerli qanunvericilik:	7
5.2. Beynəlxalq qanunvericilik:	14
6. AİHM-in 8-ci maddəylə bağlı Azərbaycana qarşı olan qərarları haqqında ümumi məlumat.....	17
6.1. Mənzil toxunulmazlığı ilə bağlı olan qərarlar:	17
6.2. Vəkillərlə bağlı qərarlar:	18
6.3. Axtarış, götürmə ilə bağlı qərarlar	19
6.4. Yazışma və telefon danışıqlarına müdaxilə ilə bağlı qərarlar	20
6.5. Valideyn-uşaq ünsiyyəti ilə bağlı qərarlar	21
7. 8-ci maddə ilə bağlı Azərbaycana qarşı olan Məhkəmə qərarlarının icra vəziyyəti və mövcud problemlər.....	24
8. Nəticə və tövsiyələr.....	32

1. Xülasə

Şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququnun istər yerli, istərsə də beynəlxalq qanunvericilik səviyyəsində qorunması hüquqi dövlətin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir. Azərbaycan Respublikası da həmçinin, “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyayı ratifikasiya edən dövlət olaraq şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququnu təmin etmək öhdəliyi daşıyır. Bu öhdəlik Konvensiyanın 8-ci maddəsində müəyyən edilən standartlar çərçivəsində icra olunmalıdır. 8-ci maddənin pozuntusu ilə bağlı Azərbaycana qarşı ilk qərarın qəbul edilməsindən - 2014-cü ildən bu yana hesablanan və 2021-ci ili də əhatə edən statistikaya əsasən Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (AİHM) Azərbaycana qarşı 16 işdə 8-ci maddənin tələblərinin pozuntusunu tanımışdır.

Hesabatın hazırlanması zamanı şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququ və bu hüquqa olan təminatlar, o cümlədən AİHM qərarlarının hüquqi qüvvəsi nəzərdən keçirilmiş, bu istiqamətdə yerli və beynəlxalq qanunvericilik analiz edilmişdir.

Hesabatın giriş hissəsində Konvensiyanın 8-ci maddəsində nəzərdə tutulan anlayışlar ayrı-ayrılıqda təhlil edilmiş, ümumilikdə bu hüququn insan həyatındakı yeri və rolu, əhəmiyyəti öyrənilmişdir. Metodologiya hissəsində isə ənənəvi olaraq, hesabatın metodikası barədə məlumatlar verilmişdir.

Sonrakı hissədə şəxsi və ailə həyatı, o cümlədən Məhkəmə qərarlarının hüquqi qüvvəsi və onların icrasıyla bağlı yerli və beynəlxalq qanunvericilik analiz olunmuş, bəzi qanunvericilik aktlarındakı boşluqlar qeyd edilmişdir.

Hesabatın növbəti hissələri AİHM tərəfindən Azərbaycana qarşı bu maddə altında çıxarılan qərarların qısa təsviri və həmçinin, həmin qərarların icra vəziyyəti, Hökumət tərəfindən icra ilə bağlı həyata keçirilən ümumi və fərdi tədbirlərin təsvirinə həsr olunub. Araşdırma nəticəsində bəlli olmuşdur ki, Azərbaycan 2021-ci ildə Məhkəmə qərarlarını icra etməyən dövlətlər içərisində 5-ci yerdədir. Bundan başqa, araşdırılan maddəylə bağlı da qəbul edilən qərarlardan yalnız 4-ü nisbətən icra edilmiş, 3-ü icra edilməmiş, digər qərarların icrası isə yalnız təzminatın ödənilməsindən ibarət olmuşdur.

Nəticə hissəsində o məlum olmuşdur ki, Azərbaycanda qərarların icra vəziyyətində boşluqlar mövcuddur və bunun da əsas səbəblərindən biri kimi dövlət səviyyəsində AİHM qərarlarının icrasını həyata keçirən və bu icraya nəzarət edən vahid bir qurumun olmaması, bu məsələnin pərakəndə şəkildə həll edilməsi, Hökumət tərəfindən qərarların icrasının ən sadə şəkildə - təzminatın ödənilməsi yoluyla həyata keçirilməsi, lakin qanunvericilik və praktikanın təkmilləşdirilməsi istiqamətində kifayət qədər addım atılmaması müəyyən edilmişdir.

Qeyd olunan bu məsələlər hesabatda daha əhatəli öz əksini tapmış və yekunda aşağıdakı tövsiyələr verilmişdir:

- 1) Qanunvericilik beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılsın;

- 2) AİHM qərarlarının icrasına nəzarət edən qurum yaradılsın;
- 3) Hakimlərin və hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlarının AİHK-nin 8-ci maddəsi üzrə vaxtaşırı maarifləndirilməsi üzrə təlimlərin keçirilməsi işinin təşkil edilməsi.

2. Giriş

İnsan təbiətə sosial varlıqdır. O, tarix boyu cəmiyyətdə formalaşaraq daim başqa insanların arasında yaşamışdır. Lakin bu o demək deyil ki, insanın həyatı yalnız cəmiyyətdən, kollektivdən ibarətdir. Danılmaz faktdır ki, ömrü cəmiyyət içərisində keçən insanın başqalarından ayrı, özünəməxsus həyatı olur. Beynəlxalq hüquq insanın özünə aid olan bu həyatına şəxsi və ailə həyatı şəklində anlayış vermişdir.

Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının (AİHK) 8-ci maddəsi “Şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququ” adlanır. Konvensiyanın 8.1-ci maddəsində deyilir:

Hər kəs şəxsi və ailə həyatına, mənzilinin və yazışma sirlirinin toxunulmazlığına hörmət edilməsi hüququna malikdir.

Lakin 8-ci maddədə təsbit olunan hüquq mütləq yox, nisbi hüquqdur. Yəni, Konvensiya müəyyən hallarda hökumət tərəfindən şəxsin bu hüququna müdaxilənin mümkünlüyünü qeyd edir. Həmin maddənin ikinci bəndi bu hüquqa müdaxilə edilə bilən, yəni hüququn məhdudlaşdırıla biləcəyi halları müəyyən edir. Belə ki, 8.2-ci maddədə deyilir:

Milli təhlükəsizlik, ictimai asayiş və ölkənin iqtisadi rifah maraqları naminə, iğtişaş və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığı, yaxud mənəviyyəti qorumaq üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallar istisna olmaqla, bu hüququn həyata keçirilməsinə dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən müdaxiləyə yol verilmir.

“Şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququ”nun Konvensiyada əks olunmasında məqsəd fərdləri bu kontekstdə dövlət orqanlarının qanunsuz hərəkətlərindən qorumaqdan ibarətdir. Lakin biz ilk növbədə onu bilməliyik ki, bu maddədə nəzərdə tutulan hüquq özündə nəyi ehtiva edir və ümumiyyətlə 8-ci maddə niyə əhəmiyyətlidir?

8-ci maddənin 1-ci hissəsi 4 (dörd) müstəqil dəyəri mühafizə edir. Bunlar a) şəxsi həyat; b) ailə həyatı; c) mənzil toxunulmazlığı və d) yazışma sirlirinin toxunulmazlığıdır. Aşağıda bu anlayışların hər birinin nisbətən daha geniş izahı, əhatə dairəsi və s. barədə məlumat veriləcək.

Əvvəlcə şəxsi həyat barədə.

AİHM öz presedent qərarlarında şəxsi həyata anlayış verərkən qeyd edir ki, şəxsi həyat geniş və konkret olmayan bir termdir, ona dəqiq tərif vermək mümkün deyil və bu termin fərdin sosial və fiziki identikliyinə də çoxsaylı aspektlərini özündə ehtiva edə bilər. Buna görə də, Konvensiyanın sözügedən maddəsinin əhatə dairəsi “şəxsi həyat, ailə həyatı, mənzil və yazışma sirlirinin toxunulmazlığı” hüquqları göstərilərsə də, bu siyahı konkret deyil və “qapalı dairə” ilə məhdudlaşdırıla bilməz.

AİHM şəxsi həyat və özəl həyat terminlərini eyniləşdirmir və qeyd edir ki, şəxsi həyat daha geniş anlayış olub, hər bir fərdin müstəqil formalaşdığı sahələri, digər şəxslərlə münasibətlərini, ətraf aləmlə ünsiyyətini və s. ehtiva edir.

Məhkəmənin formalaşdırdığı presedent hüququna nəzər yetirsək görürük ki, AİHM öz təcrübəsində şəxsi həyata şəxsin fiziki və mənəvi toxunulmazlığını, fərd olaraq onu identikləşdirən xüsusiyyətləri, şəxsin şəkil və fotolarına olan hüququnu, reputasiyasını, dini, etnik və milli mənsubiyyətini və s. aid etmişdir. Bu siyahının dairəsi dəqiq deyil və burada qeyd olunmayan, şəxsi həyatla bağlı konkret hüquqların pozuntusu da Konvensiyanın 8-ci maddəsi çərçivəsində tanınmışdır.

Ailə həyatı müstəqil anlayışdır. AİHM "*Paradiso və Kompanelli İtaliyaya qarşı*"¹ məhkəmə qərarında qeyd edir ki, ailə həyatının mövcudluğu praktiki olaraq yaxın şəxsi əlaqələrin mövcud olub-olmamasından asılı olan faktır. Məhkəmənin presedentlərinə əsasən ailə yalnız nikaha əsaslanan ailələrlə məhdudlaşmır və digər faktiki münasibətləri də əhatə edə bilər.

AİHM öz presedent qərarlarında qeyd edir ki, "mənzil" anlayışı onun milli qanunvericilikdə nəzərdə tutulan təsnifatından asılı olmayaraq müstəqil anlayışdır ("*Çıraqov və başqaları Ermənistanla qarşı*", 206-cı bənd²). Məhkəmənin mövqeyinə görə, "mənzil" anlayışı ərizəçinin mülkiyyətçisi və ya kirayəçisi olduğu əmlakla məhdudlaşmır. O həm də şəxsin uzun müddət ərzində, illərlə məskunlaşdığı qohumuna məxsus evi ("*Menteş və başqaları Türkiyəyə qarşı*", 73-cü bənd³), yaşadığı, amma kirayə müqaviləsi onun adına olmayan mənzili yaxud bir neçə il ərzində kirayə hüququ əsasında yaşadığı mənzili əhatə edir. "*Çepmen Birləşmiş Krallığa qarşı*" qərarında AİHM qeyd edib ki, "mənzil" anlayışı təkcə ənənəvi yaşayış yerlərini yox, həm də fərqləri və digər qeyri-stasionar məskənləri, müvafiq torpaq sahəsində onların inşa edilməsinin qanuniliyi məsələsindən asılı olmayaraq inşa edilmiş kottecləri və ya bağ evlərini özündə ehtiva edir. Bu hüquq şəxsin çalışdığı ofisə və ya biznes fəaliyyətini həyata keçirdiyi binaya da şamil olunur.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 27-ci maddəsində yaşayış yerinə anlayış verilmiş və qeyd edilmişdir ki, fiziki şəxsin adətən yaşadığı yer onun yaşayış yeri sayılır. Şəxsin bir neçə yaşayış yeri ola bilər.

*Nimits Almaniyaya qarşı*⁴ işində AİHM qeyd edib ki, "yazışma" anlayışı şəxsi xarakterli və ya peşə fəaliyyəti ilə əlaqədar olan məktubları əhatə edir. Məhkəmənin formalaşdırdığı mövqeyə əsasən, Konvensiyanın 8-ci maddəsi çərçivəsində "yazışma sirlərinin toxunulmazlığı" anlayışı həmçinin ailə üzvləri arasında, yaxud digər şəxslər arasında olan telefon danışıqlarını, şəxsi evlərdən və ya müəssisələrin binalarından və həmçinin həbsxanadan edilən telefon zənglərini, habelə bu cür telefon danışıqları ilə bağlı məlumatların (zənglərin tarixi, danışıqların müddəti, yığılmış telefon nömrələri haqqında informasiyaların) "ələ keçirilməsi" hallarını əhatə edir.

Göründüyü kimi, fərdin şəxsi və ailə həyatı, mənzili, yazışmaları birbaşa onun şəxsiyyəti ilə bağlı olub, fiziki və mənəvi bütövlüyü ilə əlaqədardır. Buna görə də, dövlətin borcudur ki, hər

¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170359>

² <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-155353>

³ <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58120>

⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887>

bir şəxsi onun şəxsiyyəti və varlığına, fundamental dəyərlərinə olan istənilən təhdidlərdən, müdaxilələrdən qorusun. Şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququ yalnız dövləti müəyyən addımlar atmaqdan çəkindirən neqativ öhdəlik yox, həm də şəxsi həyata hörmət hüququnun faktiki təmin edilməsi üçün dövlət üzərinə pozitiv öhdəliklər də qoyur.

Pozitiv (və ya müsbət) öhdəlik dedikdə, dövlətin insan hüquq və azadlıqlarını qorumaq üçün atdığı fundamental addımlar, gördüyü tədbirlər başa düşülür. Bu mənada pozitiv öhdəliklər dövlətin “çəkinməli”, “etməməli” olduğu addımları nəzərdə tutan neqativ öhdəliklərdən fərqlənir. Lakin daha əvvəl də qeyd edildiyi kimi, 8-ci maddədə təsbit olunan hüquq nisbi hüquq olduğu üçün dövlət tərəfindən məhdudlaşdırıla bilər. Bu şərtlə ki, həmin məhdudlaşdırma AİHM tərəfindən müəyyən olunan üç mərhələli test prinsipinin şərtlərinə (qanunilik, legitim məram (məqsəd) və zərurilik) cavab versin.

Hesabat konkret olaraq 8-ci maddədə təsbit olunan hüquqların yox, Azərbaycan Respublikasına münasibətdə bu hüquqların pozuntusu tanınan qərarların icra vəziyyətini analiz etməyi hədəfləmişdir.

Azərbaycan Respublikası Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası, onun Protokolları və Məhkəmənin yurisdiksiyasına qoşulduğu, daha dəqiq bu aktların Azərbaycana münasibətdə qüvvəyə mindiyi vaxtdan bu yana (15 aprel 2022-ci il) AİHM tərəfindən Azərbaycana bağlı mahiyyəti üzrə ümumilikdə 258 qərar qəbul edilmiş, 96 iş isə dostyana həll edilmişdir. Bu qərarlardan 16-ı 8-ci maddənin pozuntusu ilə bağlıdır. Araşdırmada 8-ci maddəyə bağlı olan həmin qərarların icra vəziyyəti təhlil ediləcəkdir. Məqsəd 8-ci maddənin əhəmiyyətinə bir daha diqqət çəkmək, bu maddə altında Azərbaycana qarşı olan qərarların icra vəziyyəti və AİHM-in çıxardığı qərarlardan sonra ölkədə bu istiqamətdə hansı tədbirlərin görüldüyünü, irəliləyişlərin mövcud olub-olmamasını araşdırmaqdan ibarətdir.

3. Metodologiya

Hesabatın hazırlanması zamanı mövcud vəziyyətin dəyərləndirilməsi üçün şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququ, o cümlədən AİHM tərəfindən 8-ci maddəylə bağlı çıxarılan qərarların icrası ilə əlaqədar yerli və beynəlxalq qanunvericilik nəzərdən keçirilmiş, Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin qərarların icrası ilə bağlı məlumatlarına istinad edilmiş, həmçinin mediada, müxtəlif saytlarda çıxan məlumatlar araşdırılmış, iki quruma – Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinə və Prezident Administrasiyasına və bəzi vəkillərə sorğular göndərilmişdir. Əldə edilən məlumatlar analiz-sintez və müqayisəli təhlil metodları ilə qiymətləndirilmişdir.

4. Abreviaturalar

1. AR – Azərbaycan Respublikası
2. CM – Cinayət Məcəlləsi
3. CPM – Cinayət-Prosesual Məcəllə
4. MPM – Mülki Prosesual Məcəllə
5. MM - Mülki Məcəllə
6. AİHK (və ya Konvensiya) – Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası
7. AİHM (və ya Məhkəmə) – Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi
8. AŞ NK - Avropa Şurası Nazirlər Komitəsi

5. Qanunvericiliyin monitorinqi

5.1. Yerli qanunvericilik:

AİHK-in 8-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan hüquqları tənzimləyən əsas yerli qanunvericilik bazası AR Konstitusiyası və Cinayət Məcəlləsindən ibarətdir. Bundan başqa, AR-in bəzi qanunlarında insanın şəxsi və ailə həyatını, onun şəxsi toxunulmazlığını və digər bu qəbildən olan hüquqlarını əks etdirən müddəalar da nəzərdə tutulmuşdur. Sözügedən qanunlara nümunə olaraq “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında”, “Fərdi məlumatlar haqqında”, “Biometrik informasiya haqqında”, “Polis haqqında” qanunları göstərmək olar.

Qanunvericilik insanın şəxsi və ailə həyatının və bununla bağlı digər hüquqlarının toxunulmazlığının əhəmiyyətini qeyd edir və bu hüquqların pozulmasına görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutur. Bundan başqa, AR Cinayət-Prosessual və Mülki Prosesual Məcəllələrində AİHM tərəfindən qəbul edilən qərarlara daxili məhkəmələr tərəfindən yenidən baxılmalı olduğu qeyd olunmuşdur.

AR Konstitusiyası⁵

Əsas Qanun olan Konstitusiyada insan və vətəndaşın əsas hüquqları içərisində “**Şəxsi toxunulmazlıq hüququ**” (maddə 32) və “**Mənzil toxunulmazlığı hüququ**” (maddə 33) öz əksini tapmışdır. 32-ci maddədə hər kəsin şəxsi toxunulmazlıq, şəxsi və ailə həyatı sirlərini saxlamaq hüququ olduğu və qanunla nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla bu hüquqa müdaxilənin qadağan edildiyi qeyd olunub.

Şəxsi toxunulmazlıq hüququ özündə onu da ehtiva edir ki, şəxsin özünün razılığı olmadan onun haqqında məlumatların toplanılması, saxlanması, istifadəsi və yayılmasına yol verilmir. Həmçinin, qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, hər kəs onun haqqında toplanmış məlumatlarla tanış ola, barəsində yayılan və həqiqətə uyğun olmayan məlumatların təkzib edilməsini, düzəldilməsini tələb edə bilər.

Bundan başqa, Konstitusiya bu maddə ilə şəxsin həm də yazışma, telefon danışıqları, poçt, teleqraf və digər rabitə vasitələri ilə ötürülən məlumatın sirlərini saxlamaq hüququna təminat verir və ümumilikdə bu maddədə nəzərdə tutulan hüquqların yalnız qanunla nəzərdə tutulduğu hallarda, məsələn, hər hansısa bir cinayətin qarşısını almaq üçün məhdudlaşdırıla bilər deyilə bilər.

Konstitusiyanın 33-cü maddəsi şəxsin “mənzil toxunulmazlığı” hüququna təminat verir. Sözügedən maddədə hər kəsin mənzil toxunulmazlığı hüququ olduğu və şəxslərin iradəsi ziddinə heç kəsin onların mənzilinə daxil ola bilməyəcəyi qeyd olunur.

⁵ <https://e-qanun.az/framework/897>

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası

Konvensiyanın 8-ci maddəsində nəzərdə tutulan hüquqların AR Konstitusiyasında da əks olunması, qadağalar müəyyən edilməsi şəxsi və ailə həyatının əhəmiyyətini bir daha təsdiqləyir və bu sahədə dövlətin müəyyən öhdəlikləri daşımaları olduğunu göstərir.

Belə ki, AR Konstitusiyasının 12.2-ci maddəsinə əsasən, Konstitusiyada sadalanan insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun tətbiq edilir.

İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına təminat verən Konstitusiyanın 71-ci maddəsində qeyd olunur ki, Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır. Hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənasib olmalıdır.

Cinayət Məcəlləsi ⁶

CM-nin 155, 156, 157, 158, 271, 272 və 273-cü maddələri şəxsi və ailə həyatının və digər bəhs edilən əlaqəli hüquqların toxunulmazlığı kontekstində cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutur və bu hüquqlar cəza təhdidi altında qorunur.

Məcəllənin 155-ci maddəsi “*Yazışma, telefon danışıqları, poçt, teleqraf və digər məlumatların sirrini pozma*” əməlinə bəhs edir və sözügedən cinayətə görə min manatdan iki min manatadək cərimə və ya iki ilədək müddətə islah işləri cəzasını nəzərdə tutur.

“*Şəxsi həyatın toxunulmazlığını pozma*” adlanan 156-cı maddə Konstitusiyanın müvafiq maddəsində təsbit olunan hüquqların pozulmasına görə, min manatdan iki min manatadək miqdarda cərimə və ya iki yüz qırx saatdan dörd yüz səksən saatadək ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri, ağırlaşdırıcı tərkib əlamətləri olduqda, yəni əməl vəzifəli şəxs tərəfindən qulluq mövqeyindən istifadə ilə və ya məsafədən idarə olunan pilotsuz uçan aparatlardan istifadə ilə törədildikdə üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə və ya edilməməklə iki ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

CM-in 157-ci maddəsi “*Mənzil toxunulmazlığı*”ndan bəhs edir. Bu maddə qanunla nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, şəxslərin iradəsi ziddinə onların mənzilinə daxil olmağı cinayət əməli hesab edir və eyni əməlin vəzifəli şəxs tərəfindən qulluq mövqeyindən istifadə ilə, o cümlədən zor tətbiq edərək və ya zor tətbiq edəcəyi hədəsi ilə törədilməsini ağırlaşdırıcı tərkib əlaməti kimi nəzərdə tutur və nisbətən daha ağır sanksiya tətbiq edilir.

⁶ <https://e-qanun.az/framework/46947>

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi

158-ci maddə (*Hüquqi şəxslərin binalarının (otaqlarının) toxunulmazlığını pozma*) isə eyni əməlin hüquqi şəxslərə münasibətdə törədilməsini nəzərdə tutur.

CM-in 271-273-cü maddələrində nəzərdə tutulan cinayətlər kibər cinayətlər hesab olunur və şəxslərin komputer sistemlərinə qanunsuz daxil olma, şəxsi məlumatlarını qanunsuz ələ keçirmə əməllərinə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutur.

Şəxsi və ailə həyatının, mənzil və yazışma sirlərinin toxunulmazlığının cinayət məsuliyyəti yaratması, bu hüquqların pozuntusu üçün müxtəlif cəzaların nəzərdə tutulması dövlətin öz pozitiv öhdəliyini müəyyən mənada yerinə yetirdiyini deməyə əsas versə də, qanunvericiliyin bu hüquqlara müdaxilə ilə bağlı nəzərdə tutduğu cəzanın sanksiyası (islah işləri, vəzifəli şəxslər üçün 2 ilə qədər azadlığın məhdudlaşdırılması və ya eyni müddətə azadlıqdan məhrumetmə) adekvat deyil. Əməllərin sanksiyasına fikir versək, görürük ki, qanunverici bu cinayət əməllərini böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər kateqoriyasına aid edir. Lakin qanunvericinin bu yanaşması yanlışdır. Belə ki, şəxsin həyatına, şəxsiyyətinə və mənəvi bütövlüyünə olan təhdidlər, müdaxilələr üçün daha ciddi tədbirlər və ağır sanksiya tətbiq olunmalı, bu əməllər ən azından “az ağır cinayətlər” kateqoriyasına aid edilməlidir. Bununla da şəxslər potensial cinayətlərdən daha çox çəkinmiş ola bilərlər. Çünki insanın şəxsi həyatı, ailəsi, mənzili onun ən məhrəm hesab olunan varlığıdır. Bu hüquqa qanunsuz müdaxilə və öz şəxsi həyatını müdafiə edə bilməməsi şəxsə dövlətə qarşı inamsızlıq hissi formalaşdırma bilər. Şəxs özünün ən əhəmiyyətli hesab etdiyi hüququnun dövlət tərəfindən lazımı səviyyədə qorunmadığı düşüncəsində olsa, o digər hüquqlarının da bu şəkildə qorunduğunu (və ya qorunmadığını) düşünə və belə olan halda vəzifə və öhdəliklərini yerinə yetirməkdən boyun qaçıra, etinasız yanaşa bilər. Bundan başqa, şəxsi həyata müdaxilə bəzən daha ciddi hallarla da (zərərçəkmiş şəxsin özünə qəsd etməsi və s.) nəticələnə bilər. Dövlət bu nəticənin qarşısını almaq üçün şəxsi həyata olan hüquqların əhəmiyyətini bir daha gözdən keçirməlidir. Çünki bu hüquq Konvensiya səviyyəsində qorunur və insanın təməl hüquqlarından biridir. CM səviyyəsində qorunan bu hüquqlar olduqca əhəmiyyətlidir və bu hüquqlara müdaxilə böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət yox, az ağır cinayət hesab olunmalı, həmin əməllərə görə qanunvericiliklə az ağır cinayətlər üçün nəzərdə tutulan sanksiya (2-7 il) tətbiq olunmalıdır.

Cinayət-Prosessual Məcəllə⁷

CPM Konvensiyada təsbit olunan hüquq və azadlıqların əhəmiyyətini bir daha diqqət mərkəzində saxlayır. Belə ki, Məcəllənin 16 və 17-ci maddələri şəxsi həyatın və mənzilin toxunulmazlığı hüquqlarının təmin edilməsindən bəhs edir. Bu maddələrdə qeyd olunur ki, cinayət təqibi gedişində heç kəsin şəxsi (özünün və ailəsinin) həyatın sirlərinin, yazışma, telefon danışıqları, poçt-teleqraf və digər rabitə vasitələri ilə ötürülən məlumatların və başqa məlumatların sirlərinin saxlanması hüququna qanunsuz müdaxilə edilə və heç kəs yaşayış yerində yaşayanların iradəsi ziddinə yaşayış yerinə daxil ola bilməz. Bu hallar ancaq məhkəmənin qərarı ilə həyata keçirildiyi təqdirdə qanuni müdaxilə hesab olunur.

⁷ <https://e-qanun.az/framework/46950>

Cinayət-Prosessual Məcəllə

Məcəllənin “Şəxsi və ailə sirlərinin qorunması” adlı 199-cu maddəsinə əsasən, cinayət mühakimə icraatı zamanı şəxsi və ailə sirlərini təşkil edən məlumatların qorunması üçün bu Məcəllə və Azərbaycan Respublikasının digər qanunları ilə nəzərdə tutulmuş tədbirlər görülür, prosesual hərəkətlərin gedişində hər hansı şəxsin şəxsi həyatına aid məlumatların, habelə onun gizli saxlanılmasını lazım bildiyi digər şəxsi xarakterli məlumatların lüzumsuz toplanılmasına, yayılmasına və onlardan istifadə edilməsinə yol verilmir.

Şəxsi həyatın əhəmiyyəti bir daha öz təsdiqini onda tapır ki, 199.4-cü maddəyə əsasən, şəxsi və ya ailə sirlərini açıqlayan sübutlar qapalı məhkəmə iclasında tədqiq edilməlidir. Şəxsi həyatın toxunulmazlığının pozulması, şəxsi və ya ailə sirlərinin yayılması nəticəsində hər hansı şəxsə vurulan ziyan AR qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada ödənilməlidir.

CPM-in 455-ci maddəsinə əsasən, Məhkəmə aktlarına hüquq və azadlıqların pozulması ilə bağlı yeni hallar üzrə baxılması üçün əsaslarından biri də İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi tərəfindən Azərbaycan Respublikasının məhkəmələrində cinayət işi, məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materialları və ya xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraat zamanı "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyanın müddələrinin pozuntusunun müəyyən edilməsidir.

459-cu maddəyə əsasən, 455-ci maddədə nəzərdə tutulan halda məhkəmə aktına yenidən baxmış Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı qərarlardan birini qəbul etmək hüququna malikdir:

- 1) müvafiq birinci, apellyasiya və kassasiya instansiyası məhkəmələrinin, habelə əlavə kassasiya qaydasında hüquq və azadlıqların pozulması ilə çıxarılmış məhkəmə aktlarının tam və ya qismən ləğv edilməsi və cinayət işinin, məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materiallarının və ya xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraat materiallarının yenidən baxılması üçün aidiyyəti üzrə müvafiq birinci və ya apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilməsi barədə;
- 2) kassasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının və (və ya) əlavə kassasiya qaydasında çıxarılmış qərarın dəyişdirilməsi barədə;
- 3) kassasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının və (və ya) əlavə kassasiya qaydasında çıxarılmış qərarın ləğv edilməsi və yeni qərarın çıxarılması barədə.

Mülki Məcəllə⁸

Məcəllənin 6.1.6-cı maddəsi şəxsi və ailə həyatına kimsənin özbaşına qarışmasının yolverilməzliyini mülki qanunvericiliyin prinsiplərindən biri kimi nəzərdə tutur.

23.1-ci maddəyə görə, fiziki şəxs onun şərəfini, ləyaqətini və ya işgüzar nüfuzunu ləkələyən, şəxsi və ailə həyatının sirlərini və ya şəxsi və ailə toxunulmazlığını pozan məlumatların

⁸ <https://e-qanun.az/framework/46944>

məhkəmə qaydasında təkzib olunmasını tələb edə bilər, bu şərtlə ki, həmin məlumatları yaymış şəxs onların həqiqətə uyğun olduğunu sübuta yetirməsin.

23.2-ci maddədə isə deyilir ki, əgər fiziki şəxsin şərəfini, ləyaqətini, işgüzar nüfuzunu ləkələyən və ya şəxsi və ailə həyatının sirrinə qəsd edən məlumatlar kütləvi informasiya vasitələrində yayılmışdırsa, həmin kütləvi informasiya vasitələrində də təkzib edilməlidir. Əgər göstərilən məlumatlar rəsmi sənədə daxil edilmişdirsə, həmin sənəd dəyişdirilməli və bu barədə marağı olan şəxslərə məlumat verilməlidir. Digər hallarda təkzib qaydasını məhkəmə müəyyənləşdirir.

1097.1-ci maddəyə əsasən mülki hüquq pozuntusu (delikt) nəticəsində fiziki şəxsin şəxsiyyətinə və ya əmlakına vurulmuş zərərin, habelə hüquqi şəxsin əmlakına və işgüzar nüfuzuna vurulmuş zərərin əvəzi zərərvuran tərəfindən tam həcmdə ödənilməlidir.

Mülki Prosesual Məcəllə⁹

MPM-in bir sıra maddələrində şəxsi və ailə həyatı sirrinin, şəxsi yazışmaların yayılmasının qarşısının alınması məqsədilə məhkəmə proseslərinin qapalı keçirilməsi təsbit olunmuşdur. Belə ki, 10.2-ci maddəyə əsasən dövlət, peşə, kommersiya sirrinin açılması, şəxsi və ailə həyatı sirrinin yayılması, yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin marağının gözlənilməsi səbəbləri istisna olmaqla, bütün məhkəmələrdə işlərə aşkar baxılır.

Məcəllənin 10.4-cü maddəsində deyilir ki, məhkəmə baxışında iştirak edən şəxs övladlığa götürmə, vərəsəlik, kommersiya, ixtira və ya vergi sirrinin, eləcə də qanunla qorunan digər sirlərlə yanaşı, həmçinin şəxsi və ailə həyatının intim məsələlərinin qorunması məqsədi ilə məhkəmə baxışını qapalı keçirməyi tələb edə bilər.

MPM-in 10.10-cu maddəsinə görə, şəxsi yazışma məlumatları yalnız onların ünvanlandığı şəxslərin razılığı ilə açıq məhkəmə iclasında açıqlana bilər. Göstərilən qaydalar şəxsi xarakterli məlumat daşıyan səs və video yazıların tədqiqində də tətbiq olunur.

Məcəllənin 200-cü maddəsində deyilir ki, şəxsi yazışmaların gizliliyini qorumaq məqsədi ilə bu yazışmalar yalnız onların ünvanlandığı şəxslərin razılığı ilə açıq məhkəmə iclasında açıqlana bilər. Əgər belə razılıq olmazsa həmin sübutların elan və tədqiq edildiyi məhkəmə iclasları qapalı keçirilir.

MPM-in 203.1-ci maddəsinə əsasən isə şəxsi məlumat xarakterli səs yazma və videoyazının səslənməsi, habelə onların tədqiqinə bu Məcəllənin 200-cü maddəsində təsbit olunan qaydalar tətbiq olunur.

Məcəllənin 431-1-ci maddəsinə görə, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarına hüquq və azadlıqların pozulması ilə bağlı yeni hallar üzrə yenidən baxılma əsaslarından biri də, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi tərəfindən Azərbaycan Respublikasının məhkəmələrinin iş

⁹ <https://e-qanun.az/framework/46945>

Mülki Prosesual Məcəllə

baxarkən "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyanın müddəalarını pozduğunun müəyyən edilməsidir.

431-2-ci maddəyə əsasən, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarına hüquq və azadlıqların pozulması ilə bağlı yeni hallar üzrə işlərə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu baxır. Plenum Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarlarının icrası ilə bağlı yalnız hüquqi məsələlər üzrə işlərə baxır.

Məcəllənin "Məhkəmə aktlarına hüquq və azadlıqların pozulması ilə bağlı yeni hallar üzrə yenidən baxılması qaydası" adlı 431-3-cü maddəsinin 1-ci bəndində qeyd olunur ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin və ya İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarı Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə daxil olduqdan sonra 3 aydan gec olmayan müddətdə plenum yazılı icraat qaydasında hüquq və azadlıqların pozulması ilə bağlı yeni hallar üzrə məhkəmə aktlarına baxır.

"Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Qanun ¹⁰

Qanunun "*İnsan hüquq və azadlıqlarının təminatları*" adlı 4-cü maddəsinin 1-ci bəndində qeyd olunur ki, hər hansı şəxsin razılığı olmadan onun şəxsi həyatının toxunulmazlığına, o cümlədən şəxsi və ailə həyatının sirlirinə, habelə onun şərəf və ləyaqətinə dair əldə edilmiş məlumatları yaymaq qadağandır. Yəni, burdan o nəticə hasil olur ki, qanunla müəyyən edilən hallar - cinayətlərin qarşısının alınması, onların açılması, axtarış və ya götürmə, bir qayda olaraq, məhkəmənin qərarı əsasında aparılır, məhkəmə, istintaq və ya təhqiqat orqanlarından gizlənən, cəza çəkməkdən boyun qaçıran şəxslərin, itkin düşənlərin axtarışı istisna olmaqla hətta əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər, orqanlar belə şəxsin bu hüququnu poza bilməz. CM bu normanın pozulması üçün cinayət məsuliyyəti müəyyən etmişdir. Belə ki, Məcəllənin 302-ci maddəsinə görə, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında qanunvericiliyi pozma cinayət əməlidir və sözügedən cinayəti törətmiş şəxsə, maddədə nəzərdə tutulmuş sanksiya tətbiq olunur.

Qanunun 10-cu maddəsi əməliyyat-axtarış tədbirlərindən bəhs edir. Sözügedən maddəyə əsasən, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri telefon danışıqlarına qulaqasma, poçt, teleqraf və digər göndərişlərin yoxlanılması, binalara, o cümlədən yaşayış yerlərinə, hasarlanmış tikinti obyektlərinə, qurğulara və torpaq sahələrinə daxil olma və baxış keçirmə, binaların, o cümlədən yaşayış yerlərinin, hasarlanmış tikinti obyektlərinin, qurğuların, torpaq sahələrin, nəqliyyat vasitələrinin və digər obyektlərin müşahidəsi və insanların güdülməsi də daxil olmaqla bu maddədə qeyd olunan bütün tədbirləri yalnız məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarından sonra həyata keçirə bilərlər. Lakin, maddənin 4-cü hissəsinə əsasən, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri şəxsiyyət əleyhinə ağır cinayətlərin və ya xüsusi təhlükəli dövlət cinayətlərinin qarşısının alınması üçün telefon danışıqlarına qulaq asa, poçt, teleqraf və digər

¹⁰ <http://www.e-qanun.az/framework/2938>

"Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Qanun

göndərişlərini yoxlaya, texniki rabitə kanallarından və digər texniki vasitələrdən informasiyanı çıxara, habelə insanları güdə, həmçinin, cinayəti hazırlayan, törədən, törətmiş, azadlıqdan məhrum etmə və ya həbs yerlərindən, yaxud mühafizə altından qaçmış və gizlənən şəxslərin yaxalanması, yanğın, partlayış və ictimai təhlükəsizliyə qəsd edən və ya qəsd edə biləcək halların aradan qaldırılması üçün binalara, o cümlədən yaşayış yerlərinə, hasarlanmış tikinti obyektlərinə, qurğulara və torpaq sahələrinə baxış keçirə bilərlər. Bu da o deməkdir ki, göstərilən hallardan başqa, şəxslərə qarşı məhkəmə qərarı olmadan xüsusi tədbirlərin tətbiqi qanunsuzdur və onların hüquqlarının pozuntusuna gətirib çıxarır.

Bundan başqa, “Fərdi məlumatlar haqqında” və “Biometrik informasiya haqqında” AR Qanunlarında da bu məlumatların insanların şəxsi məlumatları olduğu, onları identifikasiya etdiyi və əhəmiyyəti vurğulanmış, eyni qaydada onların öz razılığı, icazəsi olmadan həmin məlumatların 3-cü şəxslərə ötürülməsi, qadağan edilmişdir.

Ümumiyyətlə, qeyd olunan normativ hüquqi aktların hər birində şəxslərə aid olan, onun fiziki və mənəvi bütövlüyü, varlığı ilə bağlı olan məlumatların, onlara münasibətdə olan hüquqları və bu hüquqlarının qorunmasının əhəmiyyəti qeyd olunmuş və bu hüquqlara dövlət orqanları və digər şəxslərin müdaxiləsi qadağan olunmuşdur.

Lakin Konvensiyanın 8-ci maddəsində nəzərdə tutulan hüquq mütləq yox, nisbi hüquqdur. Yəni bu hüquqa qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda və çərçivədə və yalnız dövlət tərəfindən müdaxilə oluna bilər. Lakin müdaxilə üçün ciddi əsas olmalıdır. Bu əsaslardan biri də məhkəmə qərarıdır. Məsələn, CPM-in 243-cü maddəsinə görə axtarış və ya götürmə, bir qayda olaraq, məhkəmənin qərarı əsasında aparılır. Yəni belə qərardan kənar, heç kim, hətta əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər belə insanların iradəsinə zidd onlara məxsus olan binaya, avtomobilə və 8-ci maddənin həddləri çərçivəsində nəzərdə tutulan digər mənzilə daxil olub axtarış həyata keçirə bilməzlər.

Oxşar müddəə “Polis haqqında” AR Qanununda¹¹ da nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, bu qanunun 24-cü maddəsinə əsasən, polis əməkdaşı tərəfindən hər hansı şəxsin mənzilə toxunulmazlığı hüququnun məhdudlaşdırılmasına və yaşayış yerinə orada yaşayanların iradəsi ziddinə daxil olmasına yalnız qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və hallarda (hakimin qərarı olduqda və digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunması, ictimai qaydanın və ictimai təhlükəsizliyin təmin olunması və yaxud ağır cinayətlərin, bədbəxt hadisələrin, təbii fəlakətlərin, qəzaların, epidemiyaların və epizootiyaların qarşısının alınması və onların nəticələrinin aradan qaldırılması məqsədi ilə təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirildikdə) yol verilir. Hətta polisin yaşayış yerinə daxil olmağa icazəsi olduğu halda belə, yaşayış yerinə daxil olmazdan əvvəl orada yaşayan və ya müvəqqəti qalan başqa şəxsə yaşayış yerinə daxilolmanın əsaslarını bildirməlidir.

¹¹ <https://e-qanun.az/framework/2937>

“Polis haqqında” Qanun

5.2. Beynəlxalq qanunvericilik:

Şəxsi və ailə həyatı, onun qorunması təkcə yerli deyil, həm də beynəlxalq əhəmiyyətli məsələdir. Təsadüfi deyil ki, istər Azərbaycanın ratifikasiya etdiyi, istərsə də etmədiyi bir çox beynəlxalq, o cümlədən regional səviyyədə qəbul olunan hüquqi sənədlərdə, konvensiyalarda, bəyannamələrdə bu və ya digər formada insanların bu hüququna toxunulmuş, onun əhəmiyyətindən və müdaxilələrin qəbul edilməzliyindən bəhs edilmişdir. Bu sənədlərə nümunə olaraq, Ümumdünya İnsan hüquqları Bəyannaməsini, İnsan hüquqlarının və azadlıqlarının qorunması haqqında Konvensiyayı (Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası), Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Paktı, Əlillərin hüquqları haqqında Konvensiyayı və digərlərini göstərə bilərik.

Qeyd: Şəxsi və ailə həyatının toxunulmazlığı beynəlxalq qanunvericilikdə bir çox sənəd və konvensiyalarda öz əksini tapmışdır. Lakin bu hesabatda sadəcə Azərbaycan tərəfindən ratifikasiya olunan konvensiyalara nəzər salmağı məqsədmüvafiq hesab edirik.

Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi ¹²

Bu bəyannamə 1948-ci ildə qəbul edilmişdir. Həmin vaxt Azərbaycan SSRİ tərkibində olduğu və SSRİ Bəyannaməyə bitərəf qaldığı üçün bu Bəyannamə Azərbaycan tərəfindən ratifikasiya edilməmişdir. Lakin 1995-ci ildə qəbul edilən AR Konstitusiyasında Bəyannamənin bəzi müddəaları öz əksini tapmışdır.

Bəyannamənin 12-ci maddəsində qeyd olunur ki, heç kimin şəxsi və ailə həyatına özbaşınalıqla müdaxilə, evinin toxunulmazlığına, gizli məktublaşmalarına, şərəf və nüfuzuna özbaşınalıqla qəsd edilə bilməz. Hər bir insan bu cür müdaxilələrdən və ya belə qəsdlərdən qanunla müdafiə olunmaq hüququna malikdir.

Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası ¹³

Bu Konvensiya Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi əsasında 1950-ci ildə qəbul edilmiş, 1953-cü ildə qüvvəyə minmişdir. AR bu Konvensiyayı 25 dekabr 2001-ci ildə ““İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın və onun 1, 4, 6 və 7 sayılı Protokollarının təsdiq edilməsi barədə” AR Qanunu ¹⁴ ilə ratifikasiya etmişdir.

Konvensiyanın 8-ci maddəsi “Şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququ” adlanır. Maddənin 1-ci bəndində bu hüquqa təminat verilir və qeyd olunur ki, hər kəs öz şəxsi və ailə həyatına, evinə və yazışma sirlirinə hörmət hüququna malikdir.

¹² <https://www.coe.int/az/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->

Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi

¹³ <https://www.coe.int/az/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>

Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası

¹⁴ <https://e-qanun.az/framework/1405>

““İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın və onun 1, 4, 6 və 7 sayılı Protokollarının təsdiq edilməsi barədə” AR Qanunu

Əvvəldə də qeyd olunduğu kimi, 8-ci maddədə təsbit olunan hüquqa müəyyən müdaxilələrə yol verilir. Yəni qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda bu hüquq dövlət tərəfindən məhdudlaşdırıla bilər. Elə həmin maddənin 2-ci bəndində bu hüquqa müdaxilənin yol verilə bildiyi hallar sadalanır. Həmin bəndə əsasən, *milli təhlükəsizlik, ictimai asayiş və ölkənin iqtisadi rifah maraqları naminə, iğtişaş və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığı, yaxud mənaəviyyəti qorumaq üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallar istisna* olmaqla, bu hüququn həyata keçirilməsinə dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən müdaxiləyə yol verilmir. Deməli, bu əsaslar şəxsin 8-ci maddə ilə qorunan hüququnun məhdudlaşdırılmasına icazə verilən hallardır.

AİHK-nın 46-cı maddəsi Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilən qərarların məcburi qüvvəsi və icrasından bəhs edir. Belə ki, Konvensiyaya əsasən Razılığa gələn Yüksək Tərəflər, Məhkəmənin onların tərəf olduqları hər hansı iş üzrə qəti qərarını icra etməyi öhdələrinə götürürlər. Məhkəmənin qəti qərarı onun icrasına nəzarəti həyata keçirən Nazirlər Komitəsinə göndərilir. Komitə hökumətlər tərəfindən qərarın icra edilmə vəziyyətini izləyir.

Mülki və siyasi hüquqlar haqqında beynəlxalq pakt¹⁵

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi tərəfindən 16 dekabr 1966-cı ildə qəbul edilmiş, Azərbaycan tərəfindən 13 avqust 1992-ci ildə ratifikasiya edilmiş, 13 noyabr 1992-ci ildə isə qüvvəyə minmiş bu Pakt birinci nəsil insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi ilə bağlı ən əhəmiyyətli hüquqi sənədlərdən biridir. Paktın 17-ci maddəsi şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququ ilə bağlıdır. 17.1-ci maddədə qeyd olunur ki, *heç kimin şəxsi və ailə həyatına özbaşınalıqla və yaxud qeyri-qanuni müdaxilə, onun evinin toxunulmazlığına və məktublaşmalarının gizliliyinə özbaşınalıqla və ya qeyri-qanuni qəsd və ya onun ləyaqəti və nüfuzuna qeyri-qanuni qəsd edilə bilməz.*

2-ci bənd isə şəxslərin belə müdaxilə və qəsdlərdən qorunma hüququ olduğunu bir daha vurğulayır.

Əlillərin hüquqları haqqında Konvensiya¹⁶

Azərbaycan Respublikası Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi tərəfindən 2006-cı il dekabrın 13-də qəbul edilmiş “Əlillərin hüquqları haqqında” Konvensiyaya 2 oktyabr 2008-ci il tarixli Qanunla¹⁷ qoşulmuşdur. Konvensiya 15 noyabr 2008-ci ildən qüvvəyə minmişdir. Konvensiyada əlilliyi olan şəxslərin bir sıra hüquqları ilə yanaşı şəxsi və ailə həyatlarına münasibətdə olan hüquqlarına da toxunulmuşdur. “Şəxsi həyatın toxunulmazlığı” adlanan 22-ci maddəyə əsasən, yaşayış yerindən və mənzil şəraitindən asılı olmayaraq, heç bir əlil onun şəxsi

¹⁵ https://migration.gov.az/content/pdf/5acb034968016_M%C3%BClki%20v%C9%99%20siyasi%20h%C3%BCquqlar%20haqq%C4%B1nda%20Pakt.pdf

Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt

¹⁶ <https://e-qanun.az/framework/15641>

¹⁷ <https://e-qanun.az/framework/15641>

“Əlillərin hüquqları haqqında Konvensiyaya qoşulmaq” barədə AR Qanunu

həyatının, ailəsinin, mənzilinin və ya yazışmalarının və digər ünsiyyət formalarının toxunulmazlığına özbaşına və ya qanunsuz qəsd olunmasına, yaxud onun şərəf və ləyaqətinə xələl gətirilməsinə məruz qalmamalıdır. Əlillər bu cür qəsd və hücumlardan qanunla müdafiə olunmaq hüququna malikdirlər.

6. AİHM-in 8-ci maddəylə bağlı Azərbaycana qarşı olan qərarları haqqında ümumi məlumat

Azərbaycan Respublikası Konvensiya və onun Protokollarına 25 dekabr 2001-ci ildə qəbul etdiyi qanunla qoşulmuşdur. 15 aprel 2002-ci ildən etibarən AİHM Azərbaycandan ünvanlanan şikayətlərə də baxmağa başlamışdır. Sözügedən tarixdən bu yana Məhkəmə tərəfindən Azərbaycanla bağlı 258 qərar qəbul edilmişdir. Bunlardan 16-sı birbaşa 8-ci maddəylə bağlıdır. Bu qərarları mahiyyətinə görə aşağıdakı kateqoriyalarda qruplaşdırmaq olar.

Qeyd: Bu fəsildə Məhkəmə qərarları xronoloji ardıcılıqla təsvir olunmuşdur.

6.1. Mənzil toxunulmazlığı ilə bağlı olan qərarlar:

AİHM mənzil toxunulmazlığı ilə bağlı aşağıdakı üç qərarı qəbul etmişdir:

1. **Minas Sargsyan Azərbaycana qarşı** işində (*ərizə no. 40167/06; tarix: 16.06.2015*)¹⁸ AİHM qeyd etmişdir ki, baxmayaraq ki, 8-ci maddədə ehtiva edilən hüquqların, o cümlədən şəxsi və ailə həyatına olan hüquqların tətbiqi daha çox sağ olan şəxslər arasında münasibətləri özündə ehtiva edir, ancaq bu anlayışların ölümündən sonra ola biləcək müəyyən vəziyyətlərə uzana bilməsi də istisna edilmir. Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, hakimiyyətin ərizəçinin qohumlarının nəşlərini qaytarmaqdan imtina etməsi və basdırılmanı naməlum yerdə həyata keçirməsi, ərizəçinin məzarın yerini bilmək şansından və onu ziyarət etmək imkanından məhrum edilməsi, nəticə etibarı ilə şəxsi və ailə həyatına müdaxilə olmuşdur. AİHM bildirmişdir ki, ərizəçinin Goranboy rayonu Gülüstan kəndindəki evinə və qohumlarının məzarlarına çıxışının Hökumət tərəfindən hüquqların təminatı üçün lazım olan addımların atılması baş vermədən mümkünsüz olması və ya itkisinə görə kompensasiya edilməməsi, onun üzərinə həddən artıq böyük yük qoymuşdur və bu yük mövcud olmaqda davam edir. Məhkəmə hesab etmişdir ki, ərizəçinin Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsasən olan hüquqlarının davam edən pozuntusu baş vermişdir.

2. **Nuriyə Xalikova Azərbaycana qarşı** işində (*ərizə no: 42883/11; tarix: 14.03.2016*)¹⁹ AİHM 8-ci maddənin pozuntusunu tanımış və qeyd etmişdir ki, 19 noyabr 2010-cu il tarixində polis ərizəçinin mənzilinə girərək onu evindən çıxarması dövlət orqanının ərizəçinin evinə hörmət hüququnu pozması deməkdir. Məhkəmə əlavə etmişdir ki, polis müdaxiləsi üçün hüquqi əsas olmamış, ərizəçinin zorla evdən çıxarılması məhkəmə qərarına və ya heç bir hüquqi əsasla söykənməmişdir. Bununla əlaqədar olaraq Məhkəmə hesab edir ki, hansısa bir şəxsin polis tərəfindən heç bir qanuni əsas olmadan evindən zorla çıxarılması Konvensiya əsasında təmin edilən fundamental hüquqlar və azadlıqlara hörmət edilən demokratik cəmiyyətdə qanunun aliliyinə ziddir.

¹⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155662>

Minas Sargsyan Azərbaycana qarşı

¹⁹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157964>

Nuriyə Xalikova Azərbaycana qarşı

3. **Səyyarə Əhmədova Azərbaycana qarşı** məhkəmə qərarında (*ərizə no. 9437/12; tarix: 18.11.2021*)²⁰ bildirilir ki, Məhkəmənin əsaslandırılmış presedent hüququna əsasən, evin itirilməsi evə hörmət hüququna müdaxilənin ən son formasıdır, bu baxımdan risk altında olan istənilən şəxs – həmin şəxsin həssas qrupa aid olub-olmamasından asılı olmayaraq, Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsasən müvafiq prinsiplər işığında müəyyən edilən tədbirin mütənasibliyinə malik olmalıdır. Lakin sözügedən işdə ərizəçi evindən çıxarılmış, onun şəraitini nəzərə alacaq olan lazımi prosedür təmin edilməmiş və beləliklə şəxsi həyata hörmət hüququ pozulmuşdur.

6.2. Vəkillərlə bağlı qərarlar:

Bu kateqoriyadan olan üç qərar aşağıdakılardır:

1. **İntiqam Əliyev Azərbaycana qarşı** işində (*ərizə no: 68762/14 və 71200/14; tarix: 20.09.2018*)²¹ AİHM Konvensiyanın 5 və 8-ci maddələrinin pozuntusunu tanımışdır. 8-ci maddəylə bağlı Məhkəmə öz presedent təcrübəsinə əsaslanaraq qeyd etmişdir ki, bir hüquqşünasın ofisində, o cümlədən, sənədlərində və elektron məlumatlarında axtarışın aparılması onun “şəxsi həyatına”, “evinə” və “yazışma sirtinə” müdaxilə hesab edilir. Buna müvafiq olaraq, ərizəçinin evində və ofisində axtarış və müsadirə Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsasən onun hüquqlarına müdaxilə tərkibi yaratmışdır. Məhkəmə dəfələrlə bu qənaətə gəlmişdir ki, hüquq peşəsi sahəsində çalışan şəxslərin təqibə və təzyiqə məruz qalması Konvensiya sistemini “tam qəlbindən” vurmaqdır. Buna görə də hüquqşünasların məkanlarında axtarış aparılması məsələsi ciddi şəkildə araşdırılmalıdır. Sözügedən işdə ərizəçinin şəxsi məkanında axtarışın aparılması üçün qanuni əsaslar olmadığından AİHM ərizəçiyə münasibətdə şəxsi həyata hörmət hüququnun pozuntusunu tanımışdır.

2. **Elçin Namazov Azərbaycana qarşı** qərarında (*ərizə no: 74354/13; tarix: 30.01.2020*)²² Məhkəmə qeyd edib ki, müdaxilə qanuni məqsəd kimi “demokratik cəmiyyətdə” yalnız o zaman “zəruri” hesab oluna bilər ki, o, “labüd ictimai ehtiyac”dan doğsun, xüsusilə izlənilən qanuni məqsəddə uyğun olsun və milli qurumlar ona “müvafiq və yetərli” kimi bəraət qazandıracaq səbəblər irəli sürmüş olsunlar. O əlavə olaraq vurğulayır ki, vəkillərin xüsusi statusu onlara cəmiyyət və məhkəmələr arasında vasitəçi kimi ədliyyə sistemində mərkəzi mövqe verir. Vəkillərin müstəqil peşəkarlar kimi xüsusi rola malik olmaları, xüsusilə, ədalətin təmin olunmasında davranış nöqtəyi-nəzərindən onların üzərinə bir çox öhdəliklər qoyur. Onlar peşəkar davranışlarında ehtiyatlı, dürüst və ləyaqətli olmaqla müəyyən məhdudiyyətlərə məruz qalsalar da, müxtəlif qanunvericiliklərdə fərqlənə biləcək müstəsna hüquq və imtiyazlara da sahib olurlar – bunların arasında adətən, məhkəmədə işlədilən arqumentlərlə bağlı müəyyən

²⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213223>

Səyyarə Əhmədova Azərbaycana qarşı

²¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186126>

İntiqam Əliyev Azərbaycana qarşı

²² <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200444>

Elçin Namazov Azərbaycana qarşı

sərbəstlik də olur. Öz növbəsində, vəkillərin peşəkar birlikləri insan hüquqlarının qorunmasında əsaslı rol oynayırlar, buna görə də onlar müstəqil hərəkət etmək iqtidarında olmalıdırlar, peşəkar həmkarlara qarşı ehtiram və vəkillik peşəsində şəxsi intizam hədsiz böyük əhəmiyyət daşıyır. Bütün bunları da nəzərə almaqla, AİHM ərizəçiyə cəza növü kimi Vəkillər Kollegiyasından uzaqlaşdırmanın seçilməsini demokratik cəmiyyətdə zəruri hesab etmədiyini vurğulamış, buna görə də bu qərarla 8-ci maddənin pozuntusunu tanımışdır.

3. **Xalid Bağirov Azərbaycana qarşı** qərarında (*ərizə no: 81024/12 və 28198/15; tarix: 25.06.2020*)²³ AİHM qeyd edir ki, Konvensiyada təsbit olunan hüquqa müdaxilə, “kəskin sosial ehtiyac” dan irəli gəlsə və xüsusən də, qanuni güdülən məqsədlə mütənasibdirsə və milli hakimiyyət orqanlarının müdaxiləni əsaslandırmaq üçün irəli sürdükləri səbəblər “uyğun və yetərlidir”sə, demokratik cəmiyyətdə zəruri sayılır. Məhkəməyə görə, ərizəçinin vəkillik fəaliyyətinə xitam verilməsi ilə bağlı məhkəmə icraatında ölkədaxili məhkəmələr müdaxilənin mütənasibliyini yetərinə doğru qiymətləndirə bilməyiblər. Belə ki, vəkillik fəaliyyətinə xitam verilməsi cəzası bu peşə sahəsində ən ağır intizam cəzasıdır və peşə həyatında düzəldilməsi mümkünsüz nəticələrə səbəb olur.

Məhkəmə, ölkədaxili məhkəmələrin ərizəçinin vəkillik fəaliyyətinə xitam verməsi ilə bağlı göstərdikləri səbəblərin uyğun və yetərli olmadığına və ərizəçiyə tətbiq edilən cəzanın güdülən legitim məqsəddə münasibətdə mütənasib olmadığı qənaətinə gəlib. Bundan başqa, AİHM İntiqam Əliyev Azərbaycana qarşı işinə birbaşa istinad edərək, bir sıra işlərdə hökumət tənqidçilərinin, vətəndaş cəmiyyəti fəalları və insan hüquqları müdafiəçilərinin özbaşına həbs, tutulma və ya digər cəza tədbirlərinə məruz qalması ilə bağlı tendesiya müşahidə etdiyini bildirir. Bu deyilənlərin fonunda, Məhkəmə, bütün vəkillərin davranışları ilə bağlı əməl etməli olduqları öhdəliklərinə baxmayaraq, demokratik cəmiyyətdə bir vəkilin vəkillik fəaliyyətinə xitam verilərkən, bunun üçün çox ciddi səbəblərin göstərilməli olduğunu vurğulayır və ərizəçinin vəkillik fəaliyyətinə xitam verilməsini Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozuntusu kimi tanıyır.

6.3. Axtarış, götürmə ilə bağlı qərarlar

AİHM axtarış, götürmə ilə bağlı iki qərar qəbul edilmişdir:

1. **Leyla Yunusova və Arif Yunusov Azərbaycana qarşı** işində (*ərizə no: 68817/14; tarix: 16.06.2020*)²⁴ AİHM qeyd edir ki, daxili qanunvericilikdə təsnifatından asılı olmayaraq ərizəçilərin baqajının və əl çantalarının yoxlanılması, habelə onların evlərində və ofislərində axtarışlar və müxtəlif materialların götürülməsi Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 1-ci bəndinin mənasında ərizəçilərin “şəxsi həyatına”, “ev”inə və “yazışmalarına” müdaxiləni təşkil edib. Məhkəmə yenidən İntiqam Əliyev Azərbaycana qarşı qərarına istinad edərək vurğulayır ki, 8-ci maddənin 2-ci bəndində sadalanan şəxsin şəxsi və ailə həyatına, evinə və yazışmalarına hörmət etmək hüququna dair istisnalar dar mənada şərh edilməlidir. Məhkəməyə görə 8-ci

²³ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203166>

Xalid Bağırov Azərbaycana qarşı

²⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203562>

Leyla Yunusova və Arif Yunusov Azərbaycana qarşı

maddənin 2-ci bəndində sadalanan istisnaların siyahısı tamdır və onların tərifi məhdudlaşdırıcı xarakter daşıyır. Buna görə də müdaxilənin üç mərhələli test prinsipinə (qanunilik, legitim məqsəd və demokratik cəmiyyətdə zərurət) cavab verməsi mütləqdir. Hazırkı işin xüsusi hallarında ərizəçilərin evində və ofislərində axtarış və götürmə, habelə hava limanında ərizəçilərin baqaj və əl çantalarının yoxlanılması və ərizəçilərin pasportları da daxil olmaqla, müxtəlif əşyaların və sənədlərin götürülməsi 8-ci maddənin 2-ci bəndində sadalanan qanuni məqsədlərdən heç birini güdməmiş və beləliklə də ərizəçilərin hüquqlarının pozuntusu AİHM tərəfindən tanınmışdır.

2. **Əvəz Zeynalov Azərbaycana qarşı** qərarında (*ərizə no: 37816/12 və 25260/14; tarix: 22.04.2021*)²⁵ AİHM qeyd etmişdir ki, axtarış və götürmə tədbirləri ilə əlaqədar formalaşan məhkəmə təcrübəsinə əsasən, iştirakçı dövlət müəyyən cinayət əməlləri ilə bağlı maddi sübutların əldə edilməsi məqsədi ilə həmin tədbirlərin həyata keçirilməsini zəruri hesab edə bilər. Məhkəmə isə həmin tədbirlərin aparılmasını əsaslandıran səbəblərin “uyğun” və “yeterli” olub olmamasını və proporsionallıq prinsipinə riayət edilib edilməməsini qiymətləndirir. Məhkəmə öz presedent hüququna əsasən əlavə edir ki, axtarışların aparılmasına icazə verilməsinə dair qərarlar onların tətbiqi nəticəsində yarana biləcək təsirləri ağılabatan sərhədlər çərçivəsində saxlamağı hesaba almaqla mümkün qədər icra edilə bilən formada tərtib edilməlidir. Sözügedən qərarın əhatə dairəsinin geniş və qeyri-dəqiq olması, həmçinin, onun icrası prosesində əks olunub. Müstəntiq axtarış və götürmənin aparılması ilə bağlı olan istintaqla aydın əlaqəsi olmayan çoxsaylı əşya və sənədləri götürüb. AİHM bildirib ki, milli orqanlar tərəfindən AR qanunvericiliyinin tələbi olan, ərizəçi və onun vəkilinin axtarış və götürmənin aparılmasında iştirakının təmin edilməsinə dair hər hansı tədbir görülməməsi ilə yuxarıda qeyd edilən çatışmazlıqlar daha da ağırlaşmış və ərizəçinin 8-ci maddə ilə qorunan hüququ pozulmuşdur.

6.4. Yazışma və telefon danışıqlarına müdaxilə ilə bağlı qərarlar

AİHM yazışma və telefon danışıqlarına müdaxilə ilə nağlı iki qərar qəbul edilmişdir. Bunlar aşağıdakılardır:

1. **Rauf Mirqədirov Azərbaycana qarşı** işində (*ərizə no: 62775/14; tarix: 17.09.2020*)²⁶ AİHM qeyd etmişdir ki, məhkəmənin presedent təcrübəsindən məlum olduğu kimi, həbs edildikdən sonra şəxs azadlıq hüququnu itirir, lakin ailə həyatına hörmət hüququ da daxil olmaqla, bütün digər əsas hüquq və azadlıqlardan istifadə etməyə davam edir. Buna görə də bu hüquqlara qoyulan məhdudiyət hər bir halda əsaslandırılmalıdır. Müvafiq qərarında Məhkəmə ərizəçinin öz vəkillərindən başqa digər şəxslərlə (o cümlədən ailəsi ilə) görüşünə, yazışmalarına və telefon danışıqlarına, qəzet və jurnalları almaq və onlara abunə olmaq hüquqlarına müstəntiq tərəfindən qoyulan məhdudiyətləri kifayət qədər əsaslandırılmış və

²⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209346>

Əvəz Zeynalov Azərbaycana qarşı

²⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204584>

Rauf Mirqədirov Azərbaycan və Türkiyəyə qarşı

demokratik cəmiyyətdə zəruri saymamış, ərizəçiyə münasibətdə 8-ci maddənin pozuntusunu tanıyıb.

2. **Azər Əhmədov Azərbaycana qarşı** işində (ərizə no. 3409/10; tarix: 22.07.2021)²⁷ Məhkəmə 8-ci maddənin pozuntusunu tanıyaraq qeyd edib ki, telefon danışıqlarının gizli izlənməsi şəxsin şəxsi həyata hörmət hüququna ciddi müdaxilə olduğundan, belə izlənmə üçün əsas olan məhkəmə qərarı spekulyasiyalara, onun məzmunu ilə bağlı ehtimallara və ən əsası barəsində bu tədbir tətbiq edilən şəxsə münasibətdə qeyri-müəyyən ifadələrdə təsbit edilə bilməz. Məhkəmə qərarı konkret əsaslandırılmalı və dövlət orqanları bu qərar çərçivəsindən kənara çıxmamalıdır.

6.5. Valideyn-uşaq ünsiyyəti ilə bağlı qərarlar

AİHM valideyn-uşaq ünsiyyəti ilə bağlı iki qərar qəbul edilmişdir:

1. **Ləman Babayeva Azərbaycana qarşı** qərarında (ərizə no: 57724/11; tarix: 30.01.2020)²⁸ 8-ci maddənin pozuntusunu tanıyan Məhkəmə bildirib ki, 8-ci maddə milli hakimiyyət orqanlarının uşağın və valideynlərin maraqları arasında ədalətli tarazlığı təmin etməsini tələb edir və balanslaşdırma prosesində, mahiyyəti və ciddiliyindən asılı olaraq valideynlərin maraqlarından üstün ola bilən uşağın maraqlarına xüsusi diqqət yetirilməlidir. AİHM-ə görə ailə həyatı, xüsusilə də valideynlərin uşaqları üzərindəki valideynlik səlahiyyətlərini həyata keçirmələri, onların valideynlik məsuliyyətləri lazımi dərəcədə nəzərə alınmaqla xüsusilə Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə tanınır və qorunur. Ailə həyatına mane olan daxili tədbirlər, məsələn, uşaqların yaşayış yerinin bir valideynə verilməsi kimi bir qərar, ailə həyatına hörmət hüququna müdaxilə təşkil edir. Bu cür müdaxilə qanuna uyğun olaraq 8-ci maddənin 2-ci bəndində qeyd edilən qanuni məqsədə və ya məqsədlərə müvafiq deyilsə və demokratik cəmiyyətdə zəruri deyilsə bu maddənin pozuntusunu təşkil edir. Bu cür zərurət müdaxilənin aktual bir sosial ehtiyaca uyğunluğunu və xüsusən də həyata keçirilmiş qanuni məqsədə mütənasibliyini nəzərdə tutur.

2. **Rasim Abuşov Azərbaycana qarşı** işində (ərizə no: 76251/11; tarix: 27.02.2020)²⁹ Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi ilə övladları arasındakı əlaqənin Konvensiyanın 8-ci maddəsinin mənasına uyğun olaraq “ailə həyatı” sahəsinə aid olması ümumi əsasdır. Lakin insan hüquqlarının müdafiəsi aləti olan Konvensiyanın obyektivi və məqsədi onun müddəalarının nəzəri və ya xəyali deyil, praktiki və effektiv olması üçün istifadə olunmasını tələb edir. AİHM 8-ci maddənin pozuntusunu tanıdığı bu qərarla ərizəçinin uşaqlarını kifayət qədər görə bilməməsinin onun şəxsi və ailə həyatı hüququna müdaxilə təşkil etdiyini qeyd etmişdir.

²⁷ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211101>

Azər Əhmədov Azərbaycana qarşı

²⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200440>

Ləman Babayeva Azərbaycana qarşı

²⁹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201338>

Rasim Abuşov Azərbaycana qarşı

Məhkəmə **vətəndaşlıq** və **reputasiya** məsələsini də 8-ci maddənin əhatə dairəsi altına düşdüyünü qəbul etmiş və müvafiq olaraq Eldar Əhmədov (vətəndaşlıqla bağlı) və Xədicə İsmayılova (reputasiya ilə bağlı) Azərbaycana qarşı qərarlarını qəbul etmişdir.

Eldar Əhmədov Azərbaycana qarşı işində (ərizə no: 32538/10; tarix: 30.01.2020)³⁰ Məhkəmə qeyd edir ki, vətəndaşlıq hüququ öz-özlüyündə Konvensiya və ya onun Protokolları ilə təmin edilməsə də, vətəndaşlığın özbaşına rəddi, bu cür rədd fərdin şəxsi həyatına təsir etdiyindən müəyyən hallarda Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsasən məsələ qaldırılmasını istisna etmir. Məhkəmə, həmçinin hesab edir ki, eyni prinsiplər mövcud olan vətəndaşlığın bərpa edilməsinə tətbiq edilməlidir, çünki bu şəxsin ailə və şəxsi həyatına hörmət hüququna müdaxiləyə gətirib çıxara bilər. Sözügedən işdə də AİHM ərizəçiyə Azərbaycan vətəndaşlığının verilməsindən imtina edilməsinin lazımı prosedur təminatları ilə həyata keçirildiyi qərarına gələ bilmir və bu imtinanı özbaşına hesab edərək 8-ci maddənin pozuntusunu tanıyır.

Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı qərarında (ərizə no: 65286/13 və 57270/14; tarix: 10.01.2019)³¹ Məhkəmə qeyd edib ki, istintaqın “effektiv” hesab edilməsi üçün o, prinsipcə, işin faktlarının və təqsirkarların müəyyən edilməsi və həmin şəxslərin cəzalandırılması ilə nəticələnməlidir. Bu, nəticələrə yönəlik deyil, vasitələrə yönəlik öhdəlikdir, yəni, nəticə əldə olunmasa belə, onun əldə olunması üçün mümkün bütün vasitələrdən istifadə edilməlidir. Analoji işlərdə, o cümlədən Konvensiyanın 8-ci maddəsi üzrə pozitiv öhdəliklər kontekstində istintaqın effektivliyini araşdırarkən, Məhkəmə “əhəmiyyətli qüsur” testindən istifadə etmişdir. Bu testi tətbiq edərək AİHM istintaq zamanı dövlətin Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə üzərinə götürdüyü pozitiv öhdəlikləri pozmasına bərabər olan əhəmiyyətli çatışmazlıqların olub-olmadığını müəyyən edir.

Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı (№ 3) qərarında (ərizə no: 35283/14; tarix: 07.05.2020)³² 8-ci maddənin pozuntusunu tanıyan Məhkəmə bildirib ki, hətta bir insan geniş ictimaiyyətdə tanınmış olsa belə, onun şəxsi həyatının qorunması və hörmət edilməsi kimi “legitim gözləntisi” olmalıdır. Beləliklə, fərdin ictimai fiqur kateqoriyasına aid olması, hətta rəsmi funksiyaları yerinə yetirən şəxs olsa da, heç bir şəkildə onun şəxsi həyatına müdaxiləni legitimləşdirə bilməz.

AİHM-in Azərbaycanla bağlı 8-ci maddənin pozuntusunu tanıdığı digər və hələlik sonuncu qərar isə **Haşimi Azərbaycana qarşı** (ərizə no: 1480/16; tarix: 13.04.2022)³³ işidir. Məhkəmə bu işdə qeyd edib ki, vətəndaşlıq hüququ ayrılıqda Konvensiya və onun Protokollarında nəzərdə tutulmasa da, bu məsələ şəxsin şəxsiyyətinin identifikasiyaya gətirilməsinə, onun kimliyinə birbaşa bağlı olduğu üçün vətəndaşlıq hüququna qanunsuz müdaxilə və bu hüquqdan

³⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200437>

Eldar Əhmədov Azərbaycana qarşı

³¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-188993>

Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı

³² <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202423>

Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı (№ 3)

³³ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-215076>

Haşimi Azərbaycana qarşı

məhrum etmə şəxsi həyata hörmət hüququnun pozuntusunu təşkil edir. AİHM-nin qənaətinə əsasən, 8-ci maddəyə müdaxilənin mövcudluğunun əsas meyarlarından biri də odur ki, səlahiyyətli orqanlar tərəfindən şəxsiyyət vəsiqəsinin verilməsindən imtina edilməsi şəxsin gündəlik həyatında əhəmiyyətli dərəcədə mənfi nəticələrə səbəb olsun.

Qərarların qısa təsvirindən də aydın olduğu kimi Məhkəmə şəxsi həyata hörmət hüququ ilə bağlı Azərbaycana qarşı olan bu qərarların hər birində 8-ci maddənin pozuntusunu tanımış və hökumətin üzərinə ərizəçilər üçün müəyyən olunan müvafiq kompensasiya məbləğinin ödənilməsi öhdəliyi qoyulmuşdur. Lakin ümumi olaraq qərarların icra vəziyyətinin hansı səviyyədə olması növbəti fəsildə araşdırılacaqdır.

7. 8-ci maddə ilə bağlı Azərbaycana qarşı olan Məhkəmə qərarlarının icra vəziyyəti və mövcud problemlər

Əvvəlki fəsildə AİHM-in 8-ci maddə ilə bağlı Azərbaycana qarşı olan qərarlarının qısa təsviri verildi. Lakin Məhkəmənin bu maddə altında hansı qərarı qəbul etməsindən əlavə, hökumət tərəfindən həmin qərarların hansı səviyyədə icra olunduğu, fərdi və ümumi tədbirlərin nə dərəcədə həyata keçirildiyi də diqqət yetirilməli olan məsələdir. Məlumat üçün qeyd edək ki, fərdi tədbirlər dedikdə, konkret işlə bağlı ərizəçiyə münasibətdə həyata keçirilməli olan, ümumi tədbirlər dedikdə isə 8-ci maddənin müvafiq pozuntusu hissəsində ölkə qanunvericiliyində və praktikasında olan ümumi problemlər və boşluqlarla, onların aradan qaldırılması ilə bağlı olan tədbirlər başa düşülür. Bu fəsildə məhz bu məsələlərə toxunub, qərarların icra vəziyyətini təhlil edəcəyik.

Qeyd: Bu fəsildə Məhkəmə qərarları xronoloji ardıcılıqla təsvir olunmuşdur.

Mənzil toxunulmazlığı ilə bağlı olan işlər kateqoriyasına aid olan **Minas Sargsyan Azərbaycana qarşı** işində ərizəçi ilk növbədə mülkiyyətinin restitusiyasını, o cümlədən Goranboy rayonunun Gülüstan kəndində yerləşən mülkiyyətinə və evinə qayıtmaq hüququnun bərpasını, maddi ziyana görə 374,814 avro, mənəvi ziyana görə 190,000 avro və məhkəmə prosesləri ilə bağlı olan xərclər və digər məsrəflərə görə kompensasiya tələb etmişdir.

Çıxarmış olduğu qərarında Konvensiyanın 1 sayılı protokolunun 1-ci (Mülkiyyətin müdafiəsi) və Konvensiyanın 13-cü (Səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri hüququ) maddəsiylə yanaşı, 8-ci maddənin də pozuntusunu tanıyan AİHM 15/2 səs çoxluğu ilə qərara almışdır ki, 41-ci maddənin (Əvəzin ədalətli ödənilməsi) tətbiqi məsələsinin həll olunması üçün pökmət hazır vəziyyətdə deyil, buna görə də bu məsələyə baxılmasını və prosesi təxirə salır, Azərbaycan Hökumətini və ərizəçini bu qərar barədə bildirişin tarixindən sonra on iki ay müddətində məsələ ilə bağlı öz qeydlərini (kommunikasiyalarını) təqdim etməyə və xüsusilə, əldə oluna biləcək hər hansı razılaşma barədə Məhkəməyə məlumat verməyə dəvət edir və işlə bağlı prosesi təxirə salaraq, zəruri halda onu müəyyən etmək səlahiyyətini Məhkəmənin sədrinə həvalə edir.

Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir: “Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddəalarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir”.

Sargsyanın işi ilə bağlı Məhkəmə qərarı 16.06.2015-ci ildə qəbul edilib. 06.03.2020-ci ildə Azərbaycan Hökuməti qərarla bağlı fərdi və ümumi tədbirləri özündə ehtiva edən Fəaliyyət Planını³⁴ Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinə təqdim etmişdir. Fəaliyyət Planında hökumətin fərdi tədbir kimi Nazirlər Kabinetinin 51 № li, 26.02.2014-cü il tarixli Qərarı ilə Azərbaycan Respublikası ərazilərinin Ermənistan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğalı nəticəsində dəymiş zərər və ziyanın qiymətləndirilməsi üzrə İşçi Qrupun yaradıldığı təsbit olunmuşdur. İqtisadiyyat və

³⁴ [https://hudoc.exec.coe.int/ENG#{%22EXEIdentifier%22:\[%22DH-DD\(2017\)265E%22\]}](https://hudoc.exec.coe.int/ENG#{%22EXEIdentifier%22:[%22DH-DD(2017)265E%22]})

Azərbaycan Hökumətinin Minas Sargsyan işi ilə bağlı Fəaliyyət Planı

daşınmaz əmlak sahələrində müstəqil ekspertlərdən ibarət olan bu qrup Sargsyan işi üzrə ərizəçiyə dəymiş maddi və mənəvi zərərin kompensasiyasını müəyyən etmiş və Azərbaycan Hökumətinin Məhkəməyə təqdimatları da bu qiymətləndirilməyə istinadən hazırlanmışdır.

Hökumət Planda həmçinin, bir daha vurğulamışdır ki, bu işdə əsas məsuliyyət Ermənistan tərəfinin üzərindədir. Çünki Azərbaycan sözügedən ərazilər üzrə yurisdiksiyaya malik olsa da, faktiki olaraq qarşı tərəfin silahlı birləşmələriylə təmas xəttində yerləşən bu ərazilərə nəzarəti həyata keçirmək imkanı olmamış, erməni silahlı qüvvələri xüsusilə 2016-cı ilin aprel ayında təkə bu kənddə deyil, Goranboy rayonunun bir neçə, o cümlədən Tap Qaraqoyunlu kəndində dəfələrlə atəşkəsi pozmuş, 6 sivil vətəndaşın ölümünə, 33 nəfərin yaralanmasına, onlarla mülki obyektin məhv olmasına, yüzlərlə mal-qaranın, xırda və iri buynuzlu heyvanın tələf olmasına səbəb olmuşdur.

Ümumi tədbirlərlə bağlı qeyd edilmişdir ki, Azərbaycan qarşı tərəfi cavab atəşi ilə susdurub bir neçə yüksəkliyi, o cümlədən Cocuq Mərcanlı kəndini geri aldıqdan sonra burda bərpa işləri aparmış, Azərbaycan minalardan təmizləmə üzrə Milli Agentliyi (ANAMA) rayonda minalardan təmizləmə işlərini davam etdirmiş və ayrı-ayrı şəxslərin öz evlərinə təhlükəsiz qayıtmasını təmin etmək üçün lazım olan bütün tədbirləri görmüşdür. Hökumətin həmin ərazilərdə yaşayan şəxslərin və ümumilikdə ərazinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə yönələn siyasəti davam etməkdədir.

Azərbaycan Hökumətinin təqdim etdiyi Fəaliyyət Planına cavab olaraq, Ermənistan tərəfi 08.03.2017-ci ildə icra vəziyyəti ilə bağlı öz mövqeyini bildirmişdir.³⁵ Bu kommunikasiya ilə işlə bağlı məsuliyyətin onun üzərində olduğu iddiasını qəbul etməyən Ermənistan Hökuməti, İşçi Qrupunun fəaliyyətinin də o qədər sadə və əlçatan ola bilməyəcəyini, qiymətləndirilmənin dəqiq aparılmasının mümkün olmayacağını bildirmiş, yeni Fəaliyyət Planının hazırlanmasının lazım olduğunu qeyd etmişdir.

İcra vəziyyəti ilə bağlı ərizəçi tərəfin təqdimatına gəldikdə isə, ərizəçinin təmsilçisi olan Londonda yerləşən İnsan Hüquqları üzrə Müstəqil Mərkəz - EHRAC (European Human Rights Advocacy Centre) göndərdiyi 29.04.2021-ci il tarixli son kommunikasiyada³⁶ qeyd etmişdir ki, bu müddətə qədər Azərbaycan Hökuməti tərəfindən ərizəçiyə dəymiş maddi və mənəvi zərərin kompensasiyası ilə bağlı ümumilikdə 35,000 avro ödənilməli olsa da, qeyd olunan tarixə qədər heç bir məbləğ ödənilməmişdir.

Son olaraq icra vəziyyətindən onu da qeyd etmək lazımdır ki, iş üzrə ümumi proses və Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin dəyərləndirməsi başa çatmamış, Komitə 1428-ci görüşdə³⁷ prosesi 2022-ci ilin sentyabrına - 1443-cü görüşə təxirə salmışdır.

Mənzil toxunulmazlığı ilə bağlı olan bir digər qərar - 22.10.2015-ci ildə qəbul edilən və AİHM tərəfindən Konvensiyanın 5 və 8-ci, 1 sayılı protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusu tanınan **Xalikova Azərbaycana qarşı işinə** “Axverdiyev qrup işi” tərkibində baxılır.³⁸ Qrup işi

³⁵ [https://hudoc.exec.coe.int/ENG#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22DH-DD\(2017\)277E%22%7D%7D](https://hudoc.exec.coe.int/ENG#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22DH-DD(2017)277E%22%7D%7D)

Ermənistan Hökumətinin 08.03.2017-ci il tarixli kommunikasiyası

³⁶ [https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2021\)450E](https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2021)450E)

EHRAC-ın 29.04.2022-ci il tarixli kommunikasiyası

³⁷ [https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=CM/Del/Dec\(2022\)1428/H46-5E](https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=CM/Del/Dec(2022)1428/H46-5E)

³⁸ <https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=004-1665>

Axverdiyev qrup işi

ilə bağlı hökumət tərəfindən kommunikasiya təqdim olunsa da, sırf Xalikova işinin icrası və pozulmuş mənzil hüququnun bərpası ilə bağlı AİHM tərəfindən müəyyən olunan kompensasiyanın (bütün xərc və məsrəflərlə birlikdə cəmi 62.500 avro) ərizəçiyə ödənilməsindən başqa hələki hər hansı bir addım atılmayıb, fərdi və ümumi tədbirlər görülməyib və bununla bağlı Nazirlər Komitəsinə heç bir sənəd göndərilməyib.

Mənzil toxunulmazlığı hüququ ilə bağlı növbəti və hələlik sonuncu qərar isə **Səyyarə Əhmədovanın işi** ilə bağlıdır. Bu işlə bağlı Məhkəmənin final iclası 18.02.2022-ci il tarixində keçirilmişdir. İş hal-hazırda icra mərhələsindədir, icra müddəti bitməyib və hökumət tərəfindən də hər hansı bir fərdi və ümumi tədbir görülməyib.

Vəkillərin peşə fəaliyyəti ilə bağlı olan qərarlar alt qrupunun ilk qərarı olan **Əliyev Azərbaycana qarşı işində** yekun qərar 20.09.2018-ci ildə çıxarılmış, son Məhkəmə baxışı isə 04.02.2019-cu il tarixində keçirilmişdir. Bu qərarında Konvensiyanın 3 (İşgəncələrin qadağan olunması), 5.1 və 5.4 (Azadlıq və toxunulmazlıq hüququ) 8 və 18-ci (Hüquqlarla bağlı məhdudiyətlərdən istifadənin hədləri) maddələrinin pozuntusunu tanıyan AİHM Azərbaycan Hökumətinin üzərinə ərizəçiyə dəymiş mənəvi zərərin əvəzi olaraq 20.000 avro, 6.150 avro, üstəgəl xərclər və məsrəflərlə bağlı ərizəçidən tutula biləcək hər hansı vergi məbləğinin 3 ay ərzində, bu müddətin keçdiyi təqdirdə isə əlavə olaraq faizlərin də ödənilməsi vəzifəsini qoymuşdur.

“Məmmədov qrup işi”nə birləşdirilən bu iş üzrə hökumət 2019-cu ilin sentyabrında baş tutan 1335-ci görüşdə təqdim etdiyi Fəaliyyət Planında³⁹ bu qrupa daxil olan işlər, o cümlədən İntiqam Əliyev Azərbaycana qarşı işi üzrə bir sıra fərdi və ümumi tədbirlər sadalamışdır. Belə ki, Əliyev işində fərdi tədbir kimi qeyd edilmişdir ki, 28.08.2016-cı il tarixli Ali Məhkəmənin Plenum qərarına əsasən, ərizəçiyə tətbiq olunmuş 7 il 6 ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası CM-in 70-ci maddəsinə əsasən 5 il sınaq müddəti müəyyən olunmaqla şərti olaraq tətbiq edilmişdir. Plenumun qərarı ilə İ.Əliyev dərhal həbsdən azad olunmuşdur. Fəaliyyət Planında o da göstərilmişdir ki, ərizəçinin bank hesablarına qoyulan həbs də qüvvədən düşmüşdür. Son olaraq, 29.04.2020-ci ildə ərizəçiyə ödənilməli olan kompensasiya məbləği tam ödənilmişdir.

Planda ümumi tədbirlər qrupdakı hər iş üzrə ayrıca bölünməmiş, ümumi təsvir olunmuş, 8-ci maddəylə bağlı xüsusi fəaliyyət əks olunmamışdır.

Ərizəçi işin icra vəziyyəti ilə bağlı Komitəyə bir neçə təqdimat göndərmişdir. 2022-ci ilin may ayında 1436-cı görüşdə təqdim olunan kommunikasiyada ərizəçi tərəf Ali Məhkəmənin onun işi ilə bağlı Plenum qərarı olmasına baxmayaraq, məhkumluğunun hələ də götürülmədiyini qeyd etmiş və Komitədən xahiş etmişdir ki, hökumətin üzərinə onun işinə Ali Məhkəmənin Plenum iclasında yenidən baxılması vəzifəsi qoyulsun.

Komitənin işlə bağlı hələlik sonuncu olan 1428 sayılı, mart 2022-ci il tarixli qərarında⁴⁰ Komitə təəssüflə qeyd etdi ki, onun son yoxlamasından (30 noyabr-2 dekabr 2021-ci il) sonra həyata keçirilmiş fərdi tədbirlər barədə səlahiyyətli orqanlar tərəfindən heç bir məlumat verilməmişdir. Həmçinin Komitə bu görüşdə qrup işində olan doqquz ərizəçinin (o cümlədən

³⁹ [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2019\)1033E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2019)1033E)

Hökumətin Məmmədli qrup işi ilə bağlı 1335-ci görüşdə təqdim etdiyi fəaliyyət planı

⁴⁰ [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec\(2022\)1428/H46-4E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec(2022)1428/H46-4E)

Nazirlər Komitəsinin 1428 sayılı, 2022-ci il mart tarixli qərarı

İntiqam Əliyevin) məhkumluğunun təxirə salınmadan ləğv edilməsini təmin etmək üçün hakimiyyət orqanlarını öz səlahiyyətləri daxilində bütün addımları atmağa çağırıldığını təkrarladı.

Göründüyü kimi, sözügedən işlə bağlı yalnız ərizəçiyə vurulan zərərin əvəzi ödənilmiş, onun məhkumluğu götürülməmişdir. “Məmmədov qrup işi” üzrə İlqar Məmmədov, Rəsul Cəfərov və “Nida” Vətəndaş Hərəkatının 4 nəfər sabiq fəalının işinə Ali Məhkəmənin Plenumunda baxılıb, onlara bəraət və mənəvi zərəre görə kompensasiya ödənilsə də, qrupdakı digər işlərə, o cümlədən Əliyevin işinə hələ də baxılmayıb və işlə bağlı yekun məhkəmə iclası keçirilməmişdir.

Vəkillərin fəaliyyəti ilə bağlı növbəti iş **Elçin Namazov Azərbaycana qarşı işidir**. Bu iş də qrup işi formasında baxılan işlərdəndir. Bu qrupa “Elçin Namazov Azərbaycana qarşı”, “Aslan İsmayılov Azərbaycana qarşı” və “Xalid Bağirov Azərbaycana qarşı” işləri daxildir.

Bu qrup işi ilə bağlı Komitənin son iclası 14-16 sentyabr 2021-ci il tarixində keçirilmişdir. 1411 sayılı bu iclasda⁴¹ Komitə sözügedən işlərlə bağlı görülən və ya nəzərdə tutulan fərdi və ümumi tədbirlərlə bağlı səlahiyyətli orqanlar tərəfindən məlumatın təqdim edilməsinin gecikdirildiyini bildirdi. Bundan başqa, hökumətə Məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş nöqsanların aradan qaldırılması məqsədi ilə ərizəçilərə qarşı icraatın yenidən başlanmasını təmin etmək təklif edildi. Yerli məhkəmənin işə yenidən baxmasından sonra Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasına ərizəçilərə münasibətdə məhkəmənin qəbul etdiyi qərarı nəzərə almağı tövsiyə edən Komitə son olaraq hökumətin səlahiyyətli nümayəndələrini vəkillərə qarşı intizam icraatını və Vəkillər Kollegiyasından xaric edilmə qaydalarını təkmilləşdirməyə dəvət edib.

Həmin iclasda ərizəçilər təqdim etdikləri kommunikasiyada Nazirlər Komitəsindən bir daha xahiş edir ki, hökumətin üzərinə onların Vəkillər Kollegiyasından uzaqlaşdırılması ilə bağlı məhkəmə qərarının ləğv edilməsi və dərhal Kollegiyaya bərpa edilmələri ilə bağlı tədbirlər görülməsi ilə bağlı öhdəlik qoysun.

1411-ci iclasda Azərbaycan Hökuməti öz növbəsində təqdim etdiyi kommunikasiyada bu qrup işi üzrə ərizəçilər barəsində görülən fərdi və ümumi tədbirləri qeyd etmişdir.

Namazov işi ilə bağlı hökumət bildirmişdir ki, 29.06.2020-ci il tarixində ərizəçiyə Məhkəmə tərəfindən müəyyənləşdirilən 7850 avro (mənəvi zərəre əvəzi 7000, xərc və məsrəflərə görə 850 avro) məbləğində təzminat ödənilib. Məhkəmənin qərarı Azərbaycan dilinə tərcümə edilib və Azərbaycan Vəkillər Kollegiyasına və digər əlaqəli dövlət qurumlarına göndərilib.

Bağirov işində 8 və 10-cu (ifadə azadlığı hüququ) maddələrin pozuntusunu tanıyan Məhkəmə hökumətin üzərinə ərizəçiyə 18.000 avro təzminat ödəmək vəzifəsi qoyub. Hökumət kommunikasiyasında bildirib ki, AİHM tərəfindən müəyyən edilmiş kompensasiya, ona gecikməyə görə edilən əlavə faizlərlə birlikdə 3 noyabr-17 dekabr 2020-ci il tarixləri arasında üç dəfəyə, ümumilikdə, 18.087.62 avro məbləğində ərizəçiyə ödənilib. Məhkəmənin qərarı tərcümə edilərək Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasına və digər fərdi və ümumi tədbirlərin müəyyən edilməsi üçün aidiyyəti dövlət orqanlarına göndərilib. Hökumət onu da əlavə edib ki, vəkillərin davranış keyfiyyətinin və standartlarının təkmilləşdirilməsi məqsədilə 7 dekabr 2017-

⁴¹ [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec\(2021\)1411/H46-4E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec(2021)1411/H46-4E)

Nazirlər Komitəsinin Namazov qrup işi ilə bağlı 1411-ci görüşü

ci il tarixdə Azərbaycan Vəkillər Kollegiyası tərəfindən Vəkillərin davranış qaydaları haqqında Əsasnamə qəbul edilib.

Bu qrupa aid olan **Aslan İsmayılov** işi digər iki işdən müstəsna dərəcədə fərqləndirilir. Belə ki, sözügedən işlə bağlı Ali Məhkəmənin 08.10.2021-ci il tarixli Plenum qərarı ilə işə yenidən apellyasiya qaydasında baxılması qərara alınmışdır. 02.03.2022-ci ildə işə baxan Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Nərimanov rayon Məhkəməsinin qərarını ləğv edib. Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin bu qərarından sonra Azərbaycan Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin 8 aprel 2022-ci il tarixli qərarına əsasən ərizəçinin vəkillik fəaliyyəti bərpa edilib.⁴²

Bu qrup işi ilə bağlı hökumət təqdim etdiyi kommunikasiyada Məhkəmə tərəfindən qərar qəbul edildikdən sonra səlahiyyətli orqanlar tərəfindən görülən ümumi tədbirləri qeyd edib. Belə ki, hökumətin məlumatına görə, 2018-ci ildən etibarən ölkədə vəkillərin sayının artırılması ilə bağlı geniş miqyaslı işlər aparılmış, vəkilliyə qəbul prosesi sadələşdirilmişdir. Bundan başqa, 2020-ci ildə Vəkillər Kollegiyasının vəzifələrinin əhatə dairəsi artırılıb. “Məhkəmə sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 03.04.2019-cu il tarixli Sərəncamında 2020-ci ilin dövlət büdcəsində hüquqi yardım üçün vəsaitin müvafiq icra hakimiyyəti vasitəsilə ötürülməsi deyil, birbaşa Vəkillər Kollegiyasına ayrılması nəzərdə tutulub.

Əlavə olaraq, “COVID 19” pandemiyası ilə əlaqədar tətbiq edilən karantin dövründə (2020-ci ilin iyul və dekabr və 2021-ci ilin yanvar ayları) bütün vəkillər üzvlük haqqı ödəməkdən azad ediliblər. Bundan başqa, yaşı 60 və yuxarı olan vəkillər 2020-ci il martın 24-dən iyunun 1-dək üzvlük haqqının ödənilməsindən azad ediliblər.

Hökumət son olaraq qeyd edib ki, vəkillərin sayının artmasına baxmayaraq, vəkillərə qarşı intizam tənbehi tədbirlərinin tətbiq olunması işlərinin sayı azalıb. Kollegiya bir çox hallarda dövlət orqanlarının müraciətləri əsasında vəkillərə qarşı intizam icraatı başlatmayıb və bu müraciətləri Vəkillərin İntizam Komissiyasına göndərməyib. Nəticədə hüquq-mühafizə orqanlarından vəkillərə qarşı daxil olan müraciət və şikayətlərin 40%-i ümumiyyətlə Kollegiya tərəfindən baxışa qəbul edilməyib. Ümumilikdə, daxil olan şikayət və müraciətlərin 81 faizində intizam tənbeh tədbirləri tətbiq olunmayıb.

Lakin hökumətin təqdim etdiyi məlumatda vəkillərin fəaliyyətinə son qoyulma və onların Kollegiyadan kənarlaşdırılması məsələsilə bağlı hansısa bir dəyişiklik və ya əlavə qeyd olunmamış, vəkillərə qarşı intizam icraatı və Vəkillər Kollegiyasından xaric edilmə qaydalarının təkmilləşdirilməsilə bağlı hər hansı bir ümumi tədbir görülməmişdir.

Şəxsi həyatın toxunulmazlığı ilə bağlı olan qərarların növbəti altqrupu axtarış-götürmə ilə əlaqədar olan qərarlardır. Əvvəlki fəsildə bu altqrupa iki – “Yunusova və Yunusov Azərbaycana qarşı” və “Əvəz Zeynalov Azərbaycana qarşı” işlərinin aid olduğunu qeyd etmişdik.

16.06.2020-ci il tarixli **Yunusovların işi** “Məmmədli qrup işi”nə daxil olan 9 işdən biridir. Lakin Azərbaycan Hökuməti tərəfindən təqdim olunan Fəaliyyət Planında sadəcə bu işin adı keçmişdir, yəni işlə bağlı konkret fərdi tədbirlərin tətbiqi nəzərdə tutulmamışdır.

Komitə bununla bağlı özünün 1428 sayılı görüşünü keçirmişdir (*bax: İntiqam Əliyev işinin icra vəziyyəti*).

⁴² [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2022\)461E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2022)461E)

Azərbaycan Hökumətinin Aslan İsmayılov işi ilə bağlı 1436-cı iclasda təqdim etdiyi kommunikasiya

Daha sonra ərizəçilər 06.05.2022-ci ildə təmsilçiləri EHRAC vasitəsilə göndərdikləri 1436 sayılı kommunikasiyada⁴³ Komitədən xahiş etmişdir ki, ərizəçilərin işinə Ali Məhkəmənin Plenum iclasında yenidən baxılması və qərarın nəticəsinin icrasının təmin olunması vəzifəsini hökumətin üzərinə qoysun. Yunusovların işi ilə bağlı Məhkəmə ərizəçilərə bütün xərc və məsrəflər də daxil olmaqla, 31.438 avro kompensasiya ödənilməsinə qərara almışdır. Hökumət tərəfindən bu kompensasiya məbləği 03.03.2021-ci il tarixində ödənilsə də, işin icra vəziyyətilə bağlı digər tədbirlər hələ də həyata keçirilməyib.

Avropa Şurası Nazirlər Komitəsi 8-10 iyun 2022-ci il tarixində 1436 sayılı iclas keçirərək, İtaliya, İslandiya, Polşa, Türkiyə, Moldova, Yunanıstan və digər ölkələr, o cümlədən Azərbaycanla bağlı bəzi AİHM qərarlarının icra vəziyyətini müzakirə edib. Bu qərarlar içərisində “Məmmədli qrup işi”nə aid olan qərarlar, o cümlədən Yunusovlar Azərbaycana qarşı və İntiqam Əliyev Azərbaycana qarşı məhkəmə işləri də olub. Qrup işi ilə bağlı qətnamə qəbul edən AŞ NK bildirib ki, bu qrupa daxil olan işlərdəki bütün ərizəçilərin məhkumluqları ləğv edilməli, ərizəçilərə cinayət işi açılmasının bütün mənfi nəticələri aradan qaldırılmalıdır.⁴⁴

Əvəz Zeynalov Azərbaycana qarşı işində 8-ci maddəylə yanaşı 5.3, 6.1, 6.2 (Ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ) və 10-cu maddənin də pozuntusunu tanıyan AİHM qəbul etdiyi qərarla hökumətin ərizəçiyə mənəvi zərərə görə 10.000, çəkilməmiş xərc və məsrəflərə görə isə 3.000, ümumilikdə 13.000 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Bu işlə bağlı Məhkəmənin final iclası 22.07.2021-ci il tarixində keçirilmişdir. 23.03.2022-ci il tarixində hökumət tərəfindən ərizəçiyə dəymiş zərərə görə təzminat ödənilib. Lakin iş hələ də icra mərhələsindədir, icra müddəti bitməyib və hökumət tərəfindən, fəaliyyət planı təqdim olunmayıb, hər hansısa digər fərdi və ya ümumi tədbir görülməyib.

“Rauf Mirqədirov Azərbaycana qarşı” və “Azər Əhmədov Azərbaycana qarşı” qərarları yazışma və telefon danışıqlarına müdaxilə ilə bağlı olan qərarlar altqrupuna aiddir.

Rauf Mirqədirov işi digər işlərdən bir qədər fərqlidir. Belə ki, burda cavabdeh hökumət təkcə Azərbaycan Respublikası yox, eyni zamanda Türkiyə Cümhuriyyətidir. AİHM işin yekununda Azərbaycan Hökumətinin ərizəçinin Konvensiyanın həmçinin 5, 6 və 18-ci maddələrində təsbit olunan hüquqlarının pozulduğu qənaətinə gəlmiş və hökumətin üzərinə ərizəçiyə 20.000 avro və digər məsrəf və xərcləri ödəmək öhdəliyini qoymuşdur. Bu işin icrası ilə bağlı heç bir fəaliyyət planı təqdim etməyən hökumət, hələlik ancaq təzminat məbləğini ərizəçiyə ödəməklə kifayətlənmişdir.

Azər Əhmədov işində də vəziyyət Mirqədirov işindən çox da fərqlənmir. Belə ki, işlə bağlı yekun məhkəmə iclası 22.10.2021-ci il tarixində keçirilmişdir. 8-ci maddənin pozuntusunu tanıyan Məhkəmə hökumətin ərizəçiyə ümumilikdə 7.000 avro və digər məsrəf və xərcləri ödəməli olduğunu bildirmişdir. Bu işlə bağlı da hökumət tərəfindən fəaliyyət planı hazırlanmamış, təzminat daxil olmaqla fərdi və ümumi tədbirlər həyata keçirilməmişdir.

Növbəti kateqoriya valideyn-uşaq münasibətlərilə bağlı olan qərarlar altqrupudur, hansı ki bura “**Ləman Babayeva Azərbaycana qarşı**” və “**Rasim Abuşov Azərbaycana qarşı**” qərarların aid olduğunu qeyd etmişdik. Əlavə olaraq bildirmək istəyirik ki, bu işlərə “Abuşov

⁴³ [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2022\)511E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2022)511E)

Yunusovların işi ilə bağlı 1436 sayılı Kommunikasiya

⁴⁴ <https://aihmaz.org/%e2%84%9647145-14-m%c9%99mm%c9%99dli-grupu-az%c9%99rbaycana-qarsi-8-10-iyun-2022/>

qrup işi” adı altında birlikdə baxılır. Bu hesabatda hər iki işin icra vəziyyəti birlikdə təsvir ediləcək.

Qrup işi ilə bağlı Azərbaycan Hökumətinin 14.04.2022-ci il tarixli kommunikasiyasında təqdim etdiyi Fəaliyyət Planında⁴⁵ qeyd olunur ki, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu 19 noyabr 2021-ci il tarixdə Mülki Prosesual Məcəllənin 431-1.2.2-ci maddəsinə uyğun olaraq işə yenidən baxıb və Plenumda qəbul edilmiş qərar nəticəsində Ali Məhkəmənin 10 mart 2011-ci il tarixli hökmü və Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin 14 oktyabr 2010-cu il tarixli hökmü ləğv edilərək iş yenidən baxılması üçün Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə göndərilib. Hökumətin nümayəndəsi Çingiz Əsgərov yazdığı təqdimata onu da əlavə edib ki, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin qərarından sonra AİHM-in Qərarların İcrası Departamenti yuxarıda göstərilən işə yenidən baxılmasının nəticələri ilə bağlı lazımı qaydada məlumatlandırılacaq.

01.09.2021-ci il tarixində hər iki işlə bağlı Məhkəmə tərəfindən müəyyən olunan təzminat məbləğləri (Ləman Babayeva işi üçün 4.500 avro və üstəgəl bütün digər məsrəflər; Abuşov işi üçün isə 1.722 avro və digər məsrəflər) ərizəçilərə tam ödənilmişdir.

Lakin Rasim Abuşov işi ilə bağlı qərarın 27.02.2020-ci ildə qəbul edilməsinə və iki ildən artıq müddət keçməsinə baxmayaraq, hökumətin təqdim etdiyi Fəaliyyət Planında təzminatdan başqa hansısa digər bir məsələ öz əksini tapmamış, qərarla bağlı görülməli olan fərdi tədbirlər, o cümlədən praktika və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dair ümumi tədbirlər barədə məlumat verilməmişdir.

“Eldar Əhmədov Azərbaycana qarşı” işi 8-ci maddənin vətəndaşlıqla bağlı işlər kateqoriyasına aiddir. 30.05.2020-ci il tarixində yekun iclasını keçirən AİHM bu işdə 8-ci maddənin pozuntusunu tanıyaraq, hökumətin 7.500 avro və əlavə olaraq bütün digər xərc və məsrəfləri kompensasiya şəklində ərizəçiyə ödəməli olduğunu qərara alıb. 01.09.2021-ci il tarixində təzminat məbləği ərizəçiyə ödənilsə də, hökumət bu işlə bağlı hələlik heç bir fəaliyyət planı təqdim etməyib və digər tədbirlər görməyib.⁴⁶

Reputasiyanın 8-ci maddəylə qorunduğunu qəbul edən Məhkəmə Xədicə İsmayılova **Azərbaycana qarşı işində** 8-ci maddənin pozuntusunu tanıyıb. Ərizəçi tərəfin təmsilçisi 17.06.2021-ci ildə 1411-ci görüşdə təqdim etdiyi kommunikasiyada⁴⁷ bildirmişdir ki, hökumət tərəfindən yalnız ərizəçiyə münasibətdə ödənilməli olan təzminatın bir hissəsi ödənilmiş, digər tədbirlər həyata keçirilməmişdir. Belə ki, pozulmuş hüquqlarının AİHM tərəfindən tanınmasına baxmayaraq, ərizəçi jurnalist kimi hələ də təqiblərə məruz qalır, əlavə olaraq hökumət hələ də ona qarşı olan əsassız vergidən yayınmaq və qanunsuz sahibkarlıq iddialarını geri çəkməmişdir. Hökumət 25.05.2021-ci il tarixində verdiyi təqdimatda ərizəçinin bank hesablarına qoyulan həbsin Xədicə İsmayılovanın borellarının ödənilməsindən sonra götürüldüyünü və 5 illik ölkədən çıxma qadağasının sınaq müddəti başa çatdıqdan sonra 25.05.2021-ci il tarixində ləğv edildiyini qeyd etmişdir.

⁴⁵ [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2022\)464E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2022)464E)

Abuşov qrup işi ilə bağlı Fəaliyyət Planı

⁴⁶ <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-55333>

Eldar Əhmədov işinin icra vəziyyəti

⁴⁷ [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2021\)621E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2021)621E)

Xədicə İsmayılova işi ilə bağlı ərizəçinin Kommunikasiyası

Təzminat məsələsilə bağlı iş ərizəçi tərəf qeyd etmişdir ki, baxmayaraq ki, ona 25.000 avro kompensasiya ödənilməlidir, hökumət bunun yalnız bir hissəsini - 9.000 avro ödəyib, qalan məbləğ işə ödənilməmiş qalmaqdadır. Bu da qərarla bağlı nəinki ümumi, hətta fərdi tədbirlərin belə tam həyata keçirilmədiyini deməyə əsas verir.

AŞ NK 8-10 iyun 2022-ci il tarixli 1436 sayılı iclasında Xədicə İsmayılovanın ərizəçi qismində iştirak etdiyi işlərin icra vəziyyətini də nəzərdən keçirərək, qəbul etdiyi qətnamədə qeyd edib ki, Azərbaycan Hökuməti onun məruz qaldığı cinayətlərin istintaqını yeniləməli, cinayətkarların məsuliyyətə cəlbə üçün bütün addımları atmalıdır. Bundan başqa, AŞ NK hakimiyyət orqanlarını ərizəçinin yayılmış şəxsi məzmunlu məlumatlarının hamıya açıq resurslardan qaldırılıb-qaldırılmadığı barədə məlumat təqdim etməyə, şəxsi həyata hörmət və reputasiya hüququ ilə ifadə azadlığı hüququ arasındakı tarazlığın təmin olunması ilə bağlı yerli məhkəmələrin təcrübəsini yaxşılaşdırmağa yönəlik tədbirlər görməyə dəvət edərək bu məsələlərin icrası ilə əlaqədar son vəziyyəti Komitənin 2022-ci ilin dekabr iclasına qədər təqdim etməyə çağırır.⁴⁸

Son olaraq, vətəndaşlıq məsələsilə bağlı olan **Haşimi Azərbaycana qarşı işinə** 19.04.2022-ci ildə Məhkəmə tərəfindən yekun baxış keçirilib, hökumətin ərizəçiyə 2.100 avro və əlavə olaraq bütün digər xərc və məsrəfləri kompensasiya şəklində ödəməli olduğu qərara alınıb. İş pozuntunun tanınması və AİHM-in qərar qəbul etməsindən sonra hökumətə verilən 3 aylıq icra prosesi mərhələsindədir. Qərarın qəbul edilməsindən iki aya yaxın müddət keçməsinə baxmayaraq, Azərbaycan Hökuməti tərəfindən hələlik heç bir fəaliyyət planı təqdim edilməyib və görülməli olan fərdi və ümumi tədbirlər haqqında heç bir məlumat verilməyib.

---

⁴⁸<https://aihmaz.org/%c9%99riz%c9%99-%e2%84%9665286-13-x%c9%99dic%c9%99-ismayilova-grupu-az%c9%99rbaycana-qarsi-8-10-iyun-2022/>

8. Nəticə və tövsiyələr

Araşdırmada bu nəticə əldə olunmuşdur ki, Azərbaycanda Məhkəmə qərarlarının icra vəziyyəti o qədər də ürəkaçan deyil. Hətta Avropa Şurası üzv ölkələrinin qərarların icrası ilə bağlı olan 2021-ci il üçün sıralamasında Azərbaycan Respublikası 271 icra edilməmiş qərarla 5-ci yerdədir. Bu qərarların 222-i təkrarlanan, 49-u isə əsas (aparıcı) işlərdir. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən aihmaz.org saytı qeyd edir ki, ölkələr üzrə çıxarılmış ümumi qərarların icrası faizlə hesablandıqda Azərbaycan icra olunmayan qərarlara görə 1-ci sırada gəlir.⁴⁹

Hesabatın hazırlanması zamanı AR Konstitusiyasının 50-ci və “İnformasiya əldə etmək haqqında” AR Qanununun 15-ci maddəsini rəhbər tutaraq, Azərbaycana qarşı olan qərarların icra vəziyyəti ilə bağlı AR Ali Məhkəməsinin Plenumuna və Prezident Administrasiyasına göndərilən sorğular aidyyəti qurumlar tərəfindən cavablandırılmasa da, araşdırma nəticəsində məlum olmuşdur ki, AİHM tərəfindən Azərbaycana qarşı qəbul edilən qərarlardan 4-də fərdi və ümumi tədbirlər qismən həyata keçirilib, 8-də hökumət yalnız ərizəçilərə ödənilməli olan kompensasiya məbləğini ödəməklə kifayətlənib, 3 qərar isə ümumiyyətlə icra edilməyib.

Bununla belə, AİHM-in ümumi qərarlarının icrası ilə bağlı Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin məlumatlarında son 3 ildə Azərbaycanın icra göstəricilərində nisbətən yaxşılaşma müşahidə olunduğu qeyd olunur. Lakin bu fəaliyyət ardıcıl və davamlı olmalı, bütün qərarların icrasına yönəldilməli, fərdi və ümumi tədbirlərin həyata keçirilməsinə nəzarət gücləndirilməlidir.

Yuxarıda qərarların icra vəziyyətilə bağlı təqdim olunan statistikadan bu nəticəyə gəlmək olar ki, hökumət qərarların icrası ilə bağlı əsas diqqəti təzminatın ödənilməsinə yönəlmiş olsa da, digər tədbirlərin həyata keçirilməsi arxa planda qalmışdır. Lakin qeyd etmək zəruridir ki, kompensasiya məsələsi qərarların icrası ilə bağlı görülməli olan işlərdən sadəcə biridir və icra məsələsi tək bununla kifayətlənməməli, qanunvericilik və praktikada olan boşluqlar aradan qaldırılmalı, hüququ pozan dövlət orqanlarının nümayəndələri ilə bağlı da tədbirlər görülməlidir.

“Məhkəmələr və hakimlər haqqında” AR Qanununun 111-ci maddəsinə əsasən, hakimlər barədə intizam icraatının başlanmasına dair müraciət üçün əsaslardan biri də, İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarında əks etdirilmiş qanun pozuntularıdır. Belə bir müddəanın qanunda nəzərdə tutulması düzgün yanaşmadır və oxşar müddəanın həm də “Prokurorluq haqqında” və “Polis haqqında” AR Qanunlarında nəzərdə tutulması, bu Qanunların 33 və 34-cü maddələrinə əsasən intizam məsuliyyətinə cəlb edilmənin və yaxud da xidmətdən xaric edilmənin əsaslarından biri kimi qanunvericiliyə əlavə edilməsi müsbət addım olardı.

Aparılan araşdırma zamanı o da məlum oldu ki, qərarların icra mexanizmində də müəyyən boşluqlar var. Bunlardan ən əsası, ölkədə AİHM-in qərarlarının icrası ilə bağlı birbaşa məsul olan dövlət qurumunun olmamasıdır. Belə bir qurumun mövcudluğu Məhkəmə qərarlarının icrasına dövlət nəzarətinin gücləndirilməsinə və bu qərarların daha ciddi şəkildə icra olunmasına səbəb ola bilər.

⁴⁹<https://aihmaz.org/avropa-m%c9%99hk%c9%99m%c9%99si-q%c9%99rarlarinin-icrasi-2021-hansi-olk%c9%99-nec%c9%99-icra-edir/>

Bu hesabat çərçivəsində aparılan araşdırma nəticəsində, Azərbaycanda şəxsi həyata hörmət hüququnun daha güclü müdafiə olunması və AİHM tərəfindən çıxarılan qərarların daha ciddi səviyyədə icra olunması üçün aşağıdakı tövsiyələr verilmişdir:

1) Məhkəmənin Azərbaycana qarşı çıxardığı qərarlarda qanunvericiliyin aydın, birmənalı və kifayət qədər keyfiyyətli olmaması özünü göstərir. AİHM tərəfindən qəbul edilən qərarlara baxmayaraq, ölkə qanunvericiliyinin Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə bağlı aidiyyəti aktlarında və müvafiq maddələrində 2014-cü ildən bəri heç bir dəyişiklik və ya əlavə edilməmişdir.

Təvsiyə - AR Milli Məclisinə tövsiyə edilir ki, hesabatın qanunvericiliyin monitorinqi hissəsində təsvir və analiz edilən qanunlara nəzər salaraq, həmin aktları beynəlxalq standartlara, xüsusilə də AİHK-nın 8-ci maddəsinin tələblərinə uyğunlaşdırsın.

2) Ölkədə Məhkəmənin qərarlarının icrasına nəzarət edəcək vahid qurumun olmaması bu qərarların icrasının keyfiyyətini və obyektivliyini şübhə altında qoyur, ərizəçilərin vəziyyətini daha da çətinləşdirir və onlarda qanunun aliliyinə, hüquqlarının təmin olunmasına inamın itməsi ilə nəticələnir.

Təvsiyə - AR Prezidentinə tövsiyə edilir ki, AİHM qərarlarının icrasına nəzarət edən xüsusi qurumun yaradılması və bu nəzarətin konkret bir idarənin səlahiyyətinə verilməsi ilə bağlı tədbirlər görülməsi üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanına göstəriş versin.

3) Son olaraq, 8-ci maddəylə bağlı olan hüquq pozuntularının aradan qaldırılmasından əlavə, gələcəkdə də belə pozuntu hallarının təkrarlanmaması və minimuma endirilməsi, o cümlədən, hüquq pozuntusu hallarının yaranmasında bu və ya digər şəkildə iştirak etmiş şəxslərlə bağlı da tədbirlər görülməsi zəruridir.

Təvsiyə - AR Baş Prokurorluğu, Daxili İşlər Nazirliyi və Ədliyyə Nazirliyinə tövsiyə edirik ki, hakimlərin və hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlarının (əməliyyat-axtarış, təhqiqat, ibtidai istintaq, prokurorluq orqanları təmsilçilərinin) AİHK-nın 8-ci maddəsi üzrə vaxtaşırı maarifləndirilməsi üzrə təlimlərin keçirilməsi işini təşkil etsin.

Sənəd Demokratik Təşəbbüslər İnstitutunun (IDI) apardığı araşdırmalar əsasında tərtib olunub.

IDI araşdırmanın aparılmasına və sənədin ərsəyə gəlməsinə töhfə verən hər kəsə dərin təşəkkürünü bildirir.

Məlumatlardan istifadə edərkən IDI-yə istinad etmək zəruridir.

Əlaqə məlumatları:

Tel: +99450 435 95 42

Web: www.idi-aze.org

E- poçt: info@idi-aze.org

Facebook: www.facebook.com/DTI.IDI